

KULLABYGD

ÅRGÅNG IX

KULLENS
HEMBYGDS-
FÖRENINGENS
ÅRSSKRIFT
1936

KULLENS
HEMBYGDSFÖRENINGENS
ÅRSSKRIFT
1936

Kullens hembygdsförening, som bildades den 15 juni 1926, har till uppgift att främja hembygdsvården inom Kullabygden och vill i detta syfte verka för att bevara natur- och kulturminnen av värde, att öka kunskapen om och kärleken till hembygden samt att understödja Höganäs museum.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

- Sid. 3. Enskiftets genomförande i Ingelstråde, av Sven Lenander, folkskollärare.
- Sid. 20. Det första enskiftet i Kullabygden och hur verket fortsattes, av Edvin Nilsson, rektor.
- Sid. 36. Präster i Farhult och Jonstorp, av Yngve Lindström, redaktör.
- Sid. 53. Folktro på Lerberget, av Olof S. Eriksson, rektor.
- Sid. 58. Några hågkomster från min hembygd och förändringar i naturen inom densamma, av Fritjof Persson, lantbrukare.
- Sid. 64. Kullens Hembygdsförening. Sekreteraren.
- Sid. 66. Från styrelsen. Sekreteraren.
- Sid. 67. Hembygdsmässa i Höganäs. Reklam.

ENSKIFTETS GENOMFÖRANDE I INGELSTRÄDE.

AV SVEN LENANDER.

Alla, som bygga och bo i Kullabygden, veta, att det är en välsignad bygd. Men även Kullabygden har haft tider av hemsökelse. I "Kullabygds" fjärde årgång omtalas hemsökelsen 1711, då pesten härjade våra trakter.

Omkring hundra år senare kom åter en hemsökelse, som väl ej kostade någon livet, men som dock förde oro och bekymmer in i många hem. Hemsökelsen förde med sig följder, som verka in i våra dagar.

Hemsökelsen var enskiftet.

I våra bygder genomfördes detta omkring 1830. Det under äldre tider tillämpade solskiftet, som hade till grundsats, att alla i byn skulle ha lika jord överallt, i alla ägor och nyodlingar, ledde till en oerhörd ägosplittring. Jordens brukning försvårades härav. En och annan insåg redan på 1700-talet, att det var denna splittring, som mest hindrade jordbrukets utveckling.

Tack vare överdirektören för lantmäteriet Jacob Faggots trägna arbete tillkom skiftesstadgan av år 1757. Denna innebar, att varje hemmans jord skulle tilldelas hemmanet i så få och så stora sammanhängande skiften som möjligt. Men jordägarnas motstånd och nya förordningar, som medgävo undantag från stadgan, förfuskade skiftesverket. Ytterst få byar i vår bygd blevo storskiftade. I Väsbys socken blevo blott Östra Esperöd och Gössarp samt möjligen en del av Ornakärr storskiftade. Flera exempel äro oss ej bekanta.

Mandelgren berättar, att då hans fader 1810 ville ha storskifte genomfört i sin by, Ingelstråde, hotades han till livet.

Omkring de elva gårdarna utbredde sig inägorna. Av byns 959 tunnland utgjorde åkrarna blott 150 tunnland. Närmast ån i norr funnos ängarna. Västerut fanns rätt mycket ek- och björkskog. Ängar och skog upptogo omkring 300 tunnland. Men mesta delen av jorden utgjordes av fäladsmarker. Dessa lågo söder om byn.

Innan enskifte kunde genomföras i en by, måste rågångarna, gränserna, till angränsande byar klarläggas och uträtas. Så skedde här också.

Den 16 juli 1824 kom andre lantmätaren G. von Hackwitz till Ingelstråde för att tillsammans med byamännen där överlägga om Ingelstråde bys rågångar till angränsande byar. Byamän från de angränsande byarna Danhult, Brandstorp, Buskeröd, Esperöd, Bräcke, Tågalycke och Hustofta voro också närvarande. Tillsammans med kronoombud och gode män uppgick antalet av de närvarande till 40 mannar. Den gällande kartan, som avbildas här ovan, var upprättad år 1773 och befanns "så illa hanterad", att den ej kunde användas. Ny mätning måste därför företagas och karta uppgöras. Protokollet är å byamännens vägnar undertecknat av Nils Pahlsson och Nils Trulsson.

I november 1827 är v. Hackwitz här igen och har en ny karta med sig. Den 6 november samlar han byamännen för att fortsätta rågångsregleringen. En noggrann taxering av varje jordstycke vid gränserna företogs och man överenskom angående odlingsersättning för den jord, som någon möjligen komme att gå förlustig vid antagandet av den nya kartan över rågångarna till grannbyarna.

Odlingsersättning för åker skulle utgå med högst 8 och lägst 3 tunnor korn pr tunnland. För ängsmark blev ersättningen högst 4 och lägst 3 tunnor havre pr tunnland. Betalningen härav delades upp på 6 år.

Den 14 november hålles slutsammanträde i gränsregleringsfrågan å Höganäs gästgivaregård, och då antogs den nya kartan. Protokollet är för Ingelstråde bys räkning underskrivet av Nils Jönsson, Hans Nilsson, Truls Pehrsson, Ola Larsson, Nils Rasmusson, Rasmus Jönsson, Nils Pålsson, Nils Swänsson, Nils Trulsson och Sven Jönsson.

Det ägoutbyte, som skedde vid rågångsdelningen, medförde, att Ingelstråde lämnade till grannbyarna ungefär 51 tunnland och mottog som ersättning 39 tunnland. Dessa senare hade naturligtvis ett värde, som motsvarade de lämnade.

Så går åter ett år. Man sår och skördar inom byn på de gamla tegarna, men det sker säkerligen i bedrövelsens tecken. De flesta av de gamle äro övertygade om att det stundar bedrövlige tider. De hade nog hört, att Nils Pahlsson borta på nummer 5 sade, att det skulle bli så bra så, om var och en kunde få sina tegar samlade i ett enda sammanhängande stycke. Var och en skulle sedan kunna sköta sin jord som han ville. Men de gamle höllo på att det var bra som det var.

När skörden var under tak och man som bäst var i farten med höstplöjningen, kommer lantmätaren igen. Den 2 oktober, 1828 således, stakar han ut de nya rågångarna. Skälstenar sätts och "under dessa lades dels krossade lerkärl och dels tegel för den händelse någon sten skulle bliva rubbad ur sitt läge".

Efter utstakningen äro Ingelstråde byamän kallade till överläggning med v. Hackwitz om laga delning.

Lantmätarens förordnande härom är utfärdat av landshövdingen W. af Klinteberg den 11 aug. 1828 och har sin orsak i följande skrivelse:

"Undertecknad ägare av N:o 5 $\frac{3}{8}$ mantal uti Ingelstråde by av Wäsby Socken och Luggude Härad anhåller Aldra Ödmiukaste att Herr Landtmätaren G. v. Hackwitz måtte blifwa förordnad förrätta en Laga Skiftes delning för denna By.

Ingelstråde den 21 Julii 1828.

Nils Pahlsson".

Hos vem man samlades till denna viktiga bystämma veta vi ej, men troligt är ju att Nils Pahlsson var värd. Om gårdens läge vet nu ingen mera, än att den låg mellan n:r 4 och 7 i raden bland de andra utmed "strädet", den gamla bygatan.

Gården såg ut som de flesta i byn då. I syneprotokollet beskrives den på följande sätt:

"N:r 5 $\frac{3}{4}$ Mtl Krono skatte Rusthåll Nils Pålsson har Norra Längan 11 wäggerum*) lång, 10 alnar bred, $3\frac{3}{4}$ aln hög, af korsvirke, Lerväggar samt Bålväggar utför Stugan och halmtak, inredd till inkörspport, kammare, Stuga, kök och Spiskammare. Brädeloft och Golf uti 5 wäggerum.

Wästra Längan 26 wäggerum lång, 9 alnar bred, $3\frac{1}{2}$ aln hög av Eke korsvirke, Lerväggar och halmtak, inredd till 2:ne kamrar, kök, Stuga, 2:ne kamrar, hugghus, Lada, hackelsehus, Stall, foderhus och lada. Brädeloft öfver 15 wäggerum och Golf uti $7\frac{1}{2}$ d:o.

Södra Längan 19 wäggerum lång, 9 alnar bred, $3\frac{1}{2}$ aln hög, af korsvirke, Ler och Skottväggar samt halmtak, inredd till Fähus, Port, Loge och Logof.

Östra Längan 9 wäggerum lång, 10 alnar bred, $3\frac{1}{2}$ aln hög — korsvirke, Lerväggar och halmtak, inredd till Loge och 2:ne Golf.

Brygghus 9 wäggerum långt, 8 alnar bredt, $3\frac{1}{4}$ aln högt, korsvirke, Lerväggar och halmtak, inredd till Brygghus, Torfhus och Port.

Hela åbyggnaden befinnes uti godt stånd och är vid hemmanet wacker plantering."

Här funnos således stugor i både norra och västra längorna. Den västra är troligen nyast och rymligast, och man samlades väl där.

Låt oss försöka göra oss en bild av vad vi skulle fått se och höra, om vi varit med.

Den stora stugan, som sträckte sig tvärs över längan, var full med folk. Ej mindre än aderton främmande mannar hade kommit in genom den låga dörren. Var och en, som kom, hade sagt sitt: "Guss fre i stuan", en önskan som nog kunde behövas denna gång. Så hade man tagit Nils Pålsson och de övriga i handen och slutligen satt sig på en bänk eller stol. Suttit tyst en stund och sedan hade man börjat prata så smått med vem som satt närmast om vädret i dag och i går. Så småningom har nog talet kommit dit, där man hade tankarna. Det här påhittat med jorddelningen som Nils

*) Väggarum var i korsvirkeshusen avståndet mellan ett stoippar, i regel 2 alnar.

Sista återstoden av det gamla Ingelstråde.
Denna byggnad, uppförd 1821, var boningslänga hos Nils Jönsson på n:r 2, då enskiftet genomfördes. Fotografien togs 1936.

och den där lantmätaren hade ihop! Nog tyckte de, att Nils, som vid det här laget var 70 år gammal — han var nämligen född 1758 — skulle haft mera lust till att sitta på sin gård i lugn och ro. Nu komme han att få flytta. Det skulle de nog bli sams om.

Vilka äro nu de, som samlats?

Först få vi nämna Kronans ombud Kronobefallningsmannen Bengt Hyberg från Görslöv. Så voro där "Häradets Gode män", Inspektor Laufer (Tunneberga?) och Rusthållaren Anders Larsson från Jonstorp. För dessa tre är ett sådant här möte ingenting nytt. Vi möta deras namn i flera enskiftesprotokoll. Till ståndspersonerna få vi väl även räkna Coopvardie Skepparen Jöns Ingelmark, hemmansägare i Brandstorp och ägare av ett gatuhus i Ingelstråde. De övriga närvarande voro Hans Nilsson och Nils Jönsson på n:r 2 i byn, från n:r 3 Truls Pehrsson och som ombud för änkan Kjerstina Petersdotter Per Hansson, vidare Rasmus Jönsson, Ola Larsson och Nils Rasmusson från n:r 4. Utom värden Nils Pålsson hade n:r 5 en representant till, nämligen Nils Swensson. För n:r 7 kommo Nils Trulsson och Truls Nilsson. Mandelgrens hem n:r

8 "försvarades" av Swen Jönsson, Jöns Swensson efter fullmakt och förmyndaren Sven Jönsson i Östraby. Nummer 1 var gatuhus och n:r 6 fanns ej.

Slutligen är där mannen, som driver verket, andre lantmätaren G. von Hackwitz. Om honom veta vi blott, att han var bosatt i Vittskövle och att han förrättat Laga Skiftesdelning i många av våra byar.

Förrättningen började med att de närvarandes namn antecknades. Lantmätaren förde protokollet. Byn hade elva hemman, och alla voro representerade. Så upplästes fullmakterna för lantmätaren, kronans ombud och gode männen, och de närvarande tillfrågades om någon hade "Laga jäf" att anföra mot de befullmäktigade. Nej, ingen hade något att anmärka. Nu redogjorde nog v. Hackwitz för "Stadgan om laga skifte", som utkommit föregående år.

Denna stadga föreskrev, att ägorna skulle samlas till ett skifte där så kunde ske och annars i två eller tre skiften för alla delägarna i byn. (1803 års stadga om enskifte i Skåne hade föreskrivit, att om en begärde skifte, skulle blott hans jord brytas ut och samlas.)

Befallningsmannen läste upp Nils Pahlssons anhållan om laga skifte och framhöll, hur man nu runt om i byarna i bygden höll på att genomföra detsamma. I Brandstorp hade man börjat redan i juli och i övermorgon blev det Danhults tur. Även om det nu i början komme att vålla en del besvärligheter, skulle det säkert i framtiden bli till bättnad för alla. Här voro ju tvenne i sådana här frågor kunnige och förfarne män närvarande, Häradets Gode män, och med deras goda råd och hjälp skulle allt ordnas lika bra som det blivit i så många andra byar. Den nya kartan, som lantmätaren uppgjort, framlades och beskådades. Det måste ju erkännas, att åkerlapparna voro många och ängastyckena också.

N:r 8 t. ex. hade sina knappa 32 tunnland inägor delade i 12 åkrar och 12 ängar. Där voro "Lyckan intill Tomten, Västra Lyckan, Lerjan, Breingen, Långåkern, Jungen, Stårten, Skolakläppen, Stenlyckan, Norre Bäckåkern, Södre Bäckåkern och Röan". Det var åkrarna.

Bland ängarna hörde följande till n:r 8: Stora Stubbängen, Stenlyckan, Ugglakärrensängen, Labolet, Lilla Stubbängen, Sandbäckensängen, Sudan, Samslätten, Röan, Lyckängen, Wibö åkerlöten och Swältemåsen.

Till detta kommo 72 tunnland utmark och 12 tunnland ängskifte i Ingelstråde Täfte.

Sedan kartan granskats, tog lantmätaren ordet och redogjorde för gången av det förestående arbetet. Först borde man ena sig om efter vilka regler jordutbyte skulle ske. Därefter skulle åbyggnaderna synas och till slut avgöras vilka gårdar, som skulle flyttas, och karta upprättas.

Man överenskom, att jorden skulle graderas, d. v. s. värderas, och att den, som genom skiftet mister åkerjord, skulle erhålla odlingsersättning enligt följande bestämmelser:

Bästa jorden uppskattas till 5 grader. Den därefter till $4\frac{1}{2}$ och sedan 4, $3\frac{1}{2}$, 3, $2\frac{1}{2}$ och 2 grader. För jord taxerad lägre än 2 grader lämnas ingen ersättning.

För 5 och $4\frac{1}{2}$ graders åkerjord skulle betalas 8 tunnor korn,	6	"	"
" 4 " $3\frac{1}{2}$	4	"	"
" 3 " $2\frac{1}{2}$	3	"	"
" 2			

allt pr tunnland.

Odlingsersättningen skulle fördelas på 6 års tid med $\frac{1}{4}$ på varje av de tvenne första åren samt $\frac{1}{8}$ på varje av de återstående fyra åren och betalas vid Tomasmässotid varje år. 36 kappor skulle räknas på tunnan.

För förlorad ängsmark skulle också odlingsersättning utgå.

För 4 graders äng 4 tunnor havre pr tunnland,

$3\frac{1}{2}$ —3 3

Det bestämdes, att den, som mister ekeskog, har rätt att borttaga den inom 8 år samt surskogen inom 6 år, dock bör helst utbyte ske. Skogen fick endast borttagas mellan 25 september och 25 mars.

Uppbruten sten fick avhämtas inom 6 år, dock endast under samma tid som stadgades för skogningen.

Det gick säkerligen lätt att enas om dessa bestämmelser. De voro likartade i hela bygden.

Nu gingo alla ut för att överse varje hemmans åbyggnader och planteringar, och lantmätaren uppsatte ett utförligt protokoll för varje gård. Den ovan givna beskrivningen av Nils Pålssons gård ger ett prov härpå.

Såsom ett ytterligare bidrag till vad som i föregående årgångar skrivits om Kullabygdens store son Nils Månsson Mandelgren återgives här beskrivningen på den gård, där han "nötte sina barnaskor".

"N:o 8 $\frac{3}{8}$ -dels Mantal, äges af afledne Måns Swenssons arfvingar har

Norra Längan: 25 wäggerum lång, $9\frac{1}{2}$ aln bred, $3\frac{3}{4}$ aln hög af Eke-korsvirke Murstens och Lerwäggar samt halmtak, inredd till Loggf, Inkörspört, 2:ne Kamrar, Stuga, Kjök, Spiskammare, förstuga och 3:ne Kamrar. Loft öfver 20 wäggerum, Golf uti alla Rummen utom Kök och Förstuga.

Östra Längan: 14 wäggerum lång, 9 alnar bred, $3\frac{1}{2}$ aln hög af Korsvirke, Ler och Skottwäggar samt halmtak, inredd till hugghus, Drängkammare, Stall, hackelsehus och Loggf.

Södra Längan: 25 wäggerum lång, 10 alnar bred, $3\frac{1}{2}$ aln hög af samma beskaffenhet som östra Längan, inredd till Loge, 2:ne Loggf, Hölada, Fähus, Port och Svinhus.

Västra Längan: 14 wäggerum lång, 9 alnar bred, $3\frac{1}{2}$ aln hög, af samma beskaffenhet som föregående, inredd till Loge och 2:ne Golf, Brygghus och Torfhus; hela åbyggnaden finnes i försvarligt stånd, Plantering uti instängd hage".

Alla elva gårdarna voro kringbyggda och liknande den ovan beskrivna. Alla utom en hade boningslängan i norr. Ofta hade man stugor och kamrar i två längor. Det var då undantagsstuga den ena. I de äldsta byggnaderna hade man kvar några väggarum bål- eller skottväggar, oftast "utför Stugan". I bålväggarna voro stolparna "lönnade", d. v. s. försedda med fals, och i denna lades på kant ställda kluvna stockar, plank eller bräder av ek eller fur. Dessa

stockar eller plankor kallades bålar. I de nedre väggfälten behöll man bålarna längst, emedan lerväggarna där mest foro illa av takdropp och regn.

Omkring år 1800 hade korsvirkehusen med lerväggar nästan utträngt trähusen i Skånes slättbygder. Men här ha tre av boningslängorna redan "mursten" i korsvirket. Teglet hade i de trakter av Luggude, där tegelbruk funnos, just börjat att i sin ordning undantränga leran i korsvirket.

Gårdarna voro stensatta. En mindre trädgård fanns vid varje gård. Fyra gårdar hade en särskild byggnad avsedd till brygghus. Till en av gårdarna hörde en "Malkjölna" och hos Ola Larsson på n:r 4 fanns "nära vid åbyggnaden på hemmanets grund i sednare åren uppförd en Skattelagd Holländsk wäderqvarn". Sådana wäderkvarnar hade man vid mitten av 1700-talet börjat uppföra vid herrgårdarna.

Till byn hörde det s. k. Ingelstråde Täppe. Det låg $3\frac{1}{2}$ km. söder om byn och hade intet sammanhang med byns övriga ägor. Det bestämdes, att detta område ej skulle ingå i delningen.

Man enades vidare om att ett särskilt skogsskifte skulle utstakas till varje hemman.

För att man på de utflyttade hemmanen skulle få tid till att ordna med sina byggen, fingo dessa rätt att mot 8 Skilling Bco årlig avgift för kapplandet begagna sina hus och hagtomter i sex års tid. Samma rätt fingo även byns husmän.

Lantmätaren och Gode männen föreslå i protokollet "att de utflyttade böra tilläggas en Riksdaler Banco a Tunnelandet av de medel som Kongl. Maj:t och Kronan härtill anslagit".

Dessa belopp fingo de säkerligen vänta länge på, ty anslaget härtill, 10,000 riksdaler pr år, visade sig mycket för lågt.

Nu hade den 2 oktober lidit mot sitt slut. Mannarna skildes och gingo var till sitt. Och i de skilda hemmen i byn dryftade man den kvällen länge och väl dagens händelser. Den stora frågan, om man skulle få bo kvar i det gamla hemmet, var ännu ej avgjord.

Det dröjde, innan tystnaden sänkte sig och natten gav ro.

Följande dag samlades man igen. Kartan kom fram, och man synade den på nytt. Nu skulle kampen för det gamla hemmet stå. Spänningen var säkert stor. Och fastän protokollet endast talar om beslutet, kunna vi gott förstå, huru var och en talade sin sak.

En av de nuvarande hemmansägarna i byn berättar, att en av dem, som var med den här dagen, såsom gammal undantagsman sagt: "Jag ville inte flytta, men de dreve mej ut". Hans ord voro ännu i ålderdomens dagar laddade med bitterhet.

Det beslöts, att Truls Pehrsson på n:r 3 skulle utflytta och få sin "enskiftesplan intill Brandstorps Rågång", alltså intill gränsen i väster. Öster därom fick hemmanet n:r 2 sina planer. De övriga placerades undan för undan österut i följande ordning: n:r 3 änkan Kjerstina Petersdotter, n:r 4 Rasmus Jönsson och Ola Larsson, n:r 7 Nils Trulsson och n:r 8 Måns Svenssons arvingar, alla dessa kvarboende i sina gårdar. Öster om dessa bestämdes planerna för utflyttande n:r 4 Nils Rasmusson, n:r 5 Nils Svensson och Nils Pålsson.

Den sistnämnde, upphovsmannen till det hela, måste flytta längst bort till bygränsen i öster vid Danhults rågång.

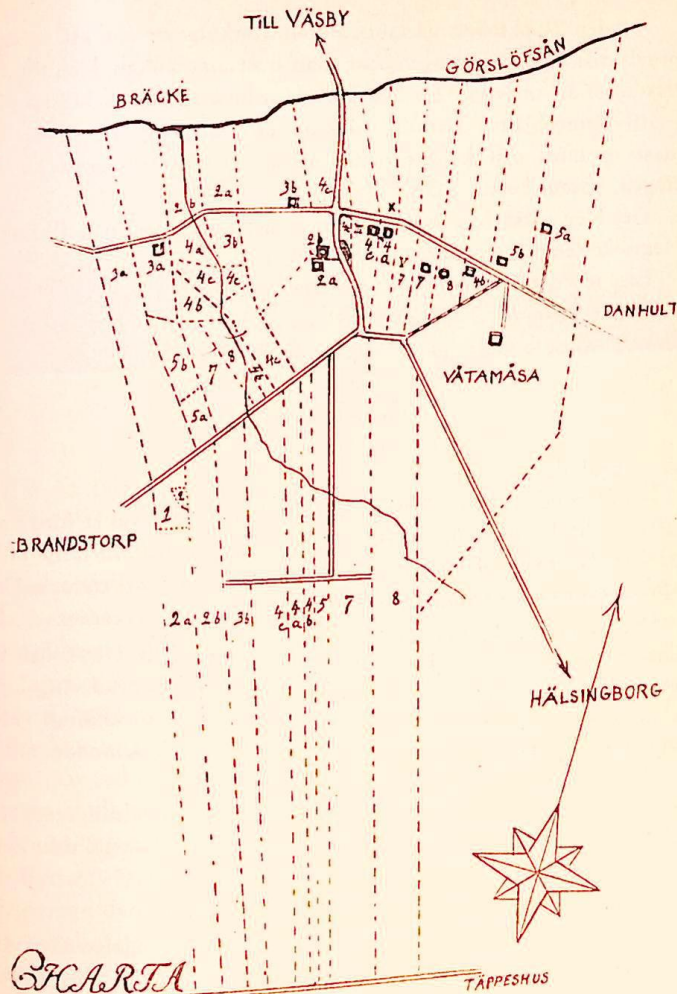
De kvarboende förbundo sig lämna utflyttningshjälp efter förmedlade hemmantalet till de fyra, som måste flytta. Truls Pehrsson får 550, Nils Rasmusson 500, Nils Svensson 500 men Nils Pålsson blott 250 riksdaler riksgälds. Den sistnämnde lovades dessutom "biträde med utkörning af alt Timmer Ler och sten som Nils Pålsson har uti dess nu warande åbyggnader, till den plats å planen som Nils Pålsson utvisar".

Ågorna skulle genast tillträdas.

Alla satte sina namn under det viktiga protokollet. Men nöjd var man ej.

Förklaring till kartan: N:o 1 Gatuhus ägdes av skepparen Jöns Ingelmark, 2 a Hans Nilsson, 2 b Nils Jönsson, 3 a Truls Pehrsson, utflyttad, 3 b Kjerstin Petersdotter, utflyttad, 4 a Ola Larsson, 4 b Nils Rasmusson, utflyttad, 4 c Rasmus Jönsson, 5 a Nils Pålsson, utflyttad, 6 Nils Svensson, utflyttad, 7 Nils Trulsson, 8 Måns Svenssons arvingar.

De utflyttade gårdarnas ursprungliga lägen ha utmärkts med romerska siffror.

Öfver INGELSTRÅDE By 1830

Kartskiss öfver Ingelstråde by sådan den såg ut sedan enskiftet genomförts och gårdarna flyttats ut. (Se förklaring å sid. 14.)

Ty den 21 oktober, då lantmätaren återkommer för att syna den provisoriska planläggningen, har man övertalat änkan Kjerstina Petersdotter att utflytta. De kvarboende utlova åt henne 325 riksdaler i utflyttningshjälp. Rasmus Jönsson erbjuder sig att såsom närmaste granne, och kanske också såsom mest intresserad av ändringen, ensam betala 100 riksdaler.

Det blev alltså fem av gårdarna, som skulle rivas och flyttas. — Hemsökelsen var kommen över Ingelstråde.

Fast protokollet slutar: "För övrigt förklarade samtelige delägare sig nöjde med de uppgjorde Enskiftesplanerne till denna By, och dervid fattade beslut;

Betygar
På Embetets Vägnar
G. von Hackwitz".

Nu återstod för lantmätaren att räkna ut huru mycket jord varje ägare skulle ha och göra kartan färdig. Detta gick fort, ty redan de sista dagarna i oktober utstakades ägorna på marken och i november ordnas fördelningen av nödiga groppningsarbeten.

Den 12 november 1830 är lantmätare v. Hackwitz i byn och avlämnar samtliga under skiftet förda protokoll, ägo-graderingslängden, hävde- och delningsbeskrivningar samt odlingsuträkning. Han meddelade, att nu var förrättningen avslutad, och lämnade anvisning angående besvär.

Skiftesdelningen fastställdes vid häradets ägodelningsrätt för Ingelstråde by den 10 juni 1831. Samma dag fastställdes även delningen för grannbyn i väster, Brandstorp.

Hur såg nu verket ut?

Det blev egentligen ej enskifte utan treskifte i Ingelstråde. De flesta fingo sig tilldelade andelar såväl i inägor som skogs- och fäladsmark. Gårdarna kommo fortfarande att ligga rätt tätt i nästan samma linje som förut, och detta medförde, att de fingo långa och smala planer. Där äro gårdar, vars hemmaplan endast är 75 m. bred. De bredaste planerna fingo de utflyttande. Nils Pahlsson fick långt borta i öster en vacker och bred plan.

Ett par gårdar i våra dagars Ingelstråde.

Ute på fäladen i söder blevo remsorna smalast och längst, de längsta $2\frac{1}{2}$ km.

Ågorna skulle tillträdas genast.

Den vinter, som nu kom, blev därför en arbetsam tid för våra goda byamän. Ågorna voro på den tiden noggrant inhägnade. De nya gränserna sträckte sig linjeräta nästan parallellt med varandra och överskuro de gamla gärdesgårdarna utan någon hänsyn. Nu måste de gamla skiljena rivas och nya byggas. Det var ej gjort i brädrasket, ty gärdesgårdarna voro mestadels av sten. Här och där måste man odla ett hörn eller en remsa, som nu kommit innanför gränsen intill en gammal åker.

Under de närmaste åren skulle ju också fem av gårdarna rivas och flyttas. Det frestade säkert på att skiljas från den gamla stugan och överge den gamla grunden där fäderna fötts, levat och dött sedan hundratals år tillbaka. För de gamle var det svårast. Det var så trivsamt, lugnt och tryggt i de gamla gårdarna där de lågo tätt intill varandra vid bygatan.

Själva byggandet var på den tiden ej så besvärligt. Det hade åtskilligt av fest över sig att vara med om klinegille, resegille och vad det nu allt hette.

Värst av allt var dock att enskiftet medförde stora kontanta ut-

lägg. De utflyttade skulle i utflyttningshjälp ha sammanlagt 2,125 riksdaler riksgälds. Lantmätarens räkningar krävde också en vacker summa. Rågångsdelningen kostade 352 riksdaler bco 23 skillingar och 4 runstycken, skiftesdelningen 334 riksd. bco 20 sk. 1 runst. Dessa belopp betaltes 1830. För stängseldelningen erlades år 1832 86 riksd. bco 7 sk. och såsom kartlösen 1835 43 riksd. bco 24 sk. Alltså sammanlagt över 1,200 riksdaler riksgälds.

Statistiken upplyser, att man här i länet åren 1829—1831 hade medelmåttiga men 1832 och 1833 rikliga skördar. De skördarna måtte ha varit välkomna här!

Vad vann man genom skiftesdelningen?

Var och en ägare blev fri och oberoende att ordna med sådd och skörd, när det passade honom. Den driftige kunde nu utan att hindras av fördomar eller tröga yrkesbröder pröva nya metoder och komma till välstånd.

Under de närmaste åren odlades mycken jord.

På fäladen söderut hade förut kreaturen gått på bete i stora täppor. Det hade varit tidsödande att gå de tre kilometerna dit ut och mjölka och tungt för kvinnfolken att sedan bära mjölkbytorna på huvudet den långa vägen hem igen.

Eftersom nyodlingarna växte där hemmavid, avsöndrade en och annan hemmansägare 30 eller 40 tunnland av fäladsmarken till en son eller svärson, som ville sätta bo där och odla upp marken. Man sålde ibland halva sin fäladslott till en "otydd", som ville bli nyodlare.

Följden blev, att ute på fäladen redan några årtionden efter enskiftet uppstod en liten by, Södra Ingelstråde, som nu består av nio gårdar. En av nyodlarna, Nils Nilsson från nr 2, som byggde sig en gård där 1872, lever ännu såsom byns allra äldste.

All odlingsbar jord är nu lagd under plogen. Av byns 959 tunnland äro nu blott omkring 22 tunnland äng och 8 skogsmark.

Även uppe i den gamla byn ha nya gårdar uppstått. Där 1830 endast 11 hemmansägare funno sin bärning, bo nu 24 och reda sig gott. Skördarna kunna ibland mäta sig med Söderslätt.

Nils Pålsson levde ända till 1847 och fick glädjen att se det nya släktledet skörda frukterna av det verk, han varit med om att driva igenom. De flesta i hans by känna nu ej mera hans namn ens. Men alla äro ense om att hemsökelsen för hundra år sedan blev till välsignelse.

Källskrifter:

- Protokoll om laga skiftesdelningen, hämtade ur Ingelstråde bylåda.
 G. v. Möller: Strödda utkast rörande svenska jordbrukets historia. 1881.
 Ur skrifter utgivna av de skånska hushållningssällskapen vid dess hundraårsjubileum 1914:
 F. Hazelius: Den skånska bondgården i äldre tid.
 C. G. Weibull: Skånska jordbrukets historia intill 1800-talets början
 E. Sommarin: Det skånska jordbrukets ekonomiska utveckling 1801—1914.
 A. Zachrisson: Nyodling, torrläggning och bevattning i Skåne 1800—1914.

DET FÖRSTA ENSKIFTET I KULLA-
BYGDEN OCH HUR VERKET

FORTSATTES.

Av EDVIN NILSSON.

En av de äldsta bykartor, som förvaras på lantmäterikontoret i Malmö, är en karta över inägorna till Bräcke, Hustofta och Tågalycke i Väsby socken, upprättad år 1704 av A. Ciöpingen. (Se årgång 1929 av Kullabygd, sid. 41) Denna karta är mycket illa medfaren av tidens tand, urblekt, lappad och likväl söndrig.

Till densamma hör en samtidig beskrivning: "Description öfwer Bräcke och Huustofta Byar, Belägne uthi Schåne, Hälsingborgs Låhn, Luggude Härad, Väsby Sockn..." I denna liksom även i andra bybeskrivningar från trakten finnas många intressanta uppgifter om jordens beskaffenhet och brukning, vad man odlade o. s. v., vilka torde kunna vara värda en närmare behandling i någon följande årsskrift. Nu skall här närmast framtagas de upplysningar, som den gamla kartan och den tillhörande beskrivningen giva om själva fördelningen av jorden mellan de olika hemmanen i dessa byar. Inägorna, såväl åker som äng, voro huvudsakligen belägna öster om byarna och uppdelade i en mängd små lotter, vilka voro blandade om varandra. Fäladsmarken, belägen i väster och sydväst, var gemensam för dessa byar jämte Knapalycke, Pottenborg, Steglinge samt präst- och klockaregårdarna.

Kartan visar redan vid första anblicken, hur sönderstyckade inägorna voro. Av beskrivningen finner man följande antal lotter med sina littrabeteckningar. (Sammandraget och beräkningen av lotternas antal gjort av undertecknad E. N. Bokstavsräckan är ej fullt konsekvent. I vissa fall voro ängslotterna flera än de efter

bokstävernas antal angivna, enär flera bitar hopfördes under en bokstavsbezeichnung).

		Åkrar	Ängslotter
Bräcke n:r 1	A-V	22 st.	A-W 22 st.
" " 2	A-M	12 "	A-R 17 "
" " 3	A-T	19 "	A-U 20 "
" " 4	A-I	9 "	A-N 13 "
Tågalycke	A-O	14 "	A-Oe 26 "
Hustofta n:r 1	A-P	15 "	A-W 22 "
" " 2	A-U	20 "	A-T 19 "
" " 3	A-S	18 "	A-V 21 "
" " 4	A-Oe	28 "	A-W 22 "

Det är tydligt, att jordens brukning på ett ändamålsenligt sätt skulle möta stora svårigheter vid en dylik fördelning. Och dock ägde denna uppdelning av jorden bestånd ännu hundra år framåt.

År 1803 utfärdade emellertid den enväldige konungen en förordning om enskifte i Skåne. Enligt denna hade en jordägare rätt att få alla till hans gård hörande ägor samlade, om möjligt i ett stycke. Redan nästa år ingav greve Erik Ruuth en ansökan om enskiftesdelning å jorden till några hemman, som hans stenkolsbolag förvärvat, däribland just ett hemman i Bräcke. Då denna skrivelse klart påvisar den förut rådande jordfördelningens stora olägenheter och även i övrigt torde kunna ha sitt intresse, citeras den här i sin helhet.

Högvälborne Herr Grefve och Landshövdinge!

Det är i stöd af Kongl. Maj:ts nådiga författning af den 3 Martii 1803 angående jordens enskiftning i Skåne, som Interessenterne i Stenkolsgrufvan Gustaf IV Adolph, hos Herr Grefwen och Landshövdingen anhåller om behörigt förordnande för landtmätaren i Orhöfdingen anhåller om behörigt förordnande för landtmätaren i Orhöfdingen, at, så snart mögeligen medhinnas kan, företaga och till slut värkställa Enskiftes delning uppå Krono Skatte hemmanen N:o 3 $\frac{1}{8}$ heman uti Tiöröd, N:o 3 $\frac{1}{4}$ heman uti Hultabo och N:o 3 $\frac{1}{4}$ heman uti Bräcke byar, Luggude härad och Väsby Sockn.

Igenom Kongl. Maj:ts och Rikets Höglofl. Kammar-Collegii utfärdade Skatte bref, hafva Interresenterne i ofvanbemälte Stenkols-Grufva, blivit ägare til berörde Heman, men då åboerne å dem, i stöd af nämnde Skattebref, äga rättighet at begagna den förmon som dem igenom författningarne tillkommer, så kunna Interresenterne ej undandraga sig at, ej allenast bekosta de utgifter, som vid enskiftet af berörde hemman komma at utgå, utan äfven åtaga sig at utan åboernes minsta kostnad besörja utflyttningen och byggnaden af gårdarne på den jord, som Enskiftena blifver tillagd; hvarmedelst åboerne igenom de nu begärte Enskiften icke tillskyndas den ringaste utgift eller kostnad. Den betydliga fördel som dessa hemman medelst Enskiftning skal tillflyta, blifver så mycket betydligare, då det Considereras, at de för det närvarande hafva sin jord blandad med hvarandra på et sätt, som ofelbart skall medföra snart sagt omögeligt at nogorlunda försvarligt sköta densamma. Den ligger nu i 20, 30 till 40 små lappar kingspridd. Ej nog därmed! den ligger in uti andra byars vångar, omringad af andra Byars jord! Hemanet N:o 3 i Hultabo har åker och äng in uti Gösarps vång. Vissa heman i Tiöröd har äng uti Plöninge och Steglinge Byars vång, uti Hultabo vång finnes åker och äng som hör till N:o 15 uti Knappelycke, och N:o 7 i Tiöröd har 3:ne åkrar in uti Hultabo vång. Med sådan ägoblandning inses lätt huru hushållningen med jorden kan vara, och då därtill kommer den ögonskenliga förmon, som igenom Enskiften upkommer så blifver så mycket mera skäl at söka ärhålla den, som man med det samma uppfyller Kongl. Maj:ts Nådiga och prisvärdiga afsigt til Rikets väl och landets upbrukande framleffer med Estime Högvälborne Herr Grefvens och Landshöfdingens

ödmiuke Tienare

å egne och öfrige Interessenters vägnar

E. Ruuth.

Helsingborg
d. 14 aug. 1804.

Med anledning av denna skrivelse förordnades redan den 16 aug. vice lantmätaren Johan Isberg att verkställa enskiftesförrättningen. Den 25 sept. hölls en förberedande överläggning och den 12 nov. samma år hölls det avgörande sammanträdet.

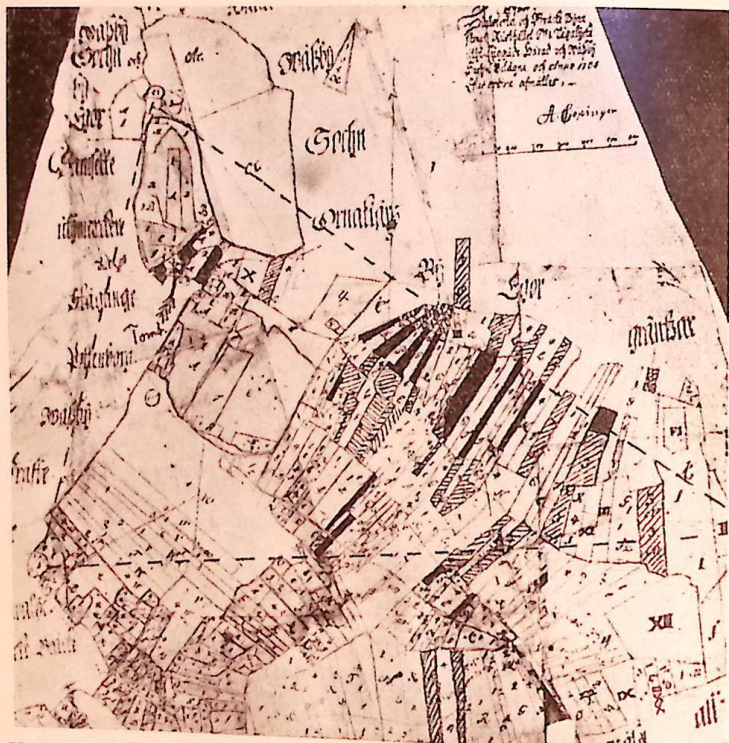
Emellertid blev blott hemmanet n:r 3 Bräcke enskiftat vid detta tillfälle, och det kom därigenom att bli det första enskiftet i våra trakter. De övriga i greve Ruuths ansökan nämnda hemmanen blevo icke enskiftade nu utan först åren 1822—26. Detta förhållande, liksom även skälen därtill, framgår av de upplysningar, som år 1818 lämnades till riksdagens stats- samt allmänna besvärs- och ekonomis-utskott i anledning av ifrågasatt statsinlösen av Skånska Stenkolsverket. Efter en uppräknig av gruvbolagets jordegendomar heter det: "Af dessa hemmansdelar är för närvarande endast N:o 3 $\frac{1}{4}$ Bräcke enskiftat och till dess areal uttrönt; de öfriga i Wäsby socken belägna hemmansdelar äro ännu beslutne av åboerna, som före skatteköpet blifvit antagne och hafva lifstids besittningsrätt".

Att förrättningen den 12 nov. blott skulle gälla Bräcke n:r 3 var tydligen avgjort redan tidigare, ty bland de närvarande nämnas inga från Tjöröd och Hultabo.

Gode män voro Lagmannen M. Flinck och Befallningsmannen Pehr Röding, kronoombud var Kommissarien Hyberg, å regementets vägnar mötte Quartermästare Brinck, för skattehemmanet under Stenkolsgrufvan inställde sig Direktör Stawford; Regementspastor Olin svarade för prästgården och Cantor Boustedt för klockaregården. Därjämte hade infunnit sig gott ett dussin hemmansåboar och delägare. Tillika inställde sig nämndemännen Pähl Larsson från Tunneberga och Pehr Jöransson från Joenstorp till biträde vid förrättningen.

Sedan man enhälligt beslutat, att det var nödvändigt med en Sedan man enhälligt beslutat, att det var nödvändigt med en taxering av ägora till byn, verkställdes denna omedelbart: "Landt-mätaren med Herrar Gode Män, Publike Ombud och Jordägare be-gåvo sig ut på marken, då densamma företogs och beslöts på sätt särskildta Taxerings-Protokollet förmäler". (Taxeringen av åkrarna till Bräcke 3, se sid. 26!)

Tillika företogs besiktning på hus, hagar och lägenheter i byn.

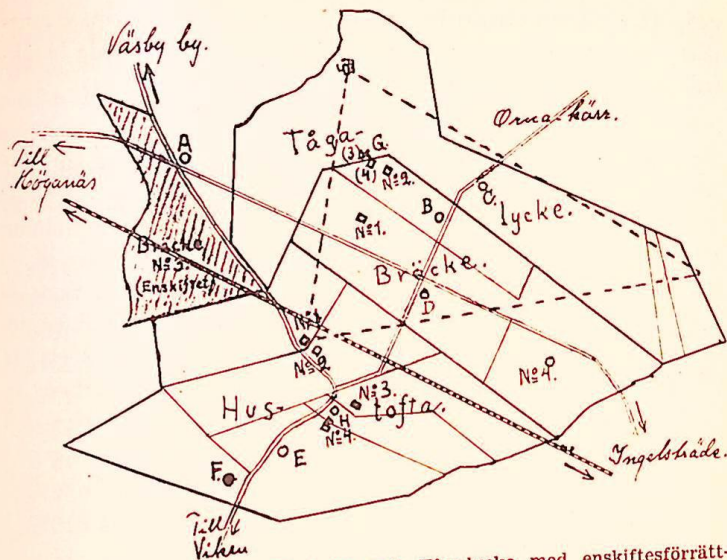

Karta över Bräcke, Hustofta och Tågalycke byar i Väsbysocken år 1704. (Tågalycke vid övre hörnet av den instreckade triangeln, Hustofta vid och under nedre vänstra hörnet, Bräcke däremellan, något mera åt öster.)

N:o 1 var "väl bygd", N:o 2 "tämneligen väl bygd", N:o 3 "dåligt bygd" och likaså N:o 4. För alla fyra gårdarna anföres, att de hade "fruktbarande träd".

Då delägarna i fäladslaget tillfrågades, om präst- och klockaregårdarna hade del i ifrågavarande fälad, medgavs detta efter någon överläggning.

Till grund för fäladsdelningen beslöt man antaga det hemmantal, som blifvit äsatt vid 1671 års jordrefning eller, om något hemman

Kartskiss över Bräcke, Hustofta och Tågalycke med enskiftesförrättningarnas by- och hemmansgränser. Det första enskiftet i Kullabygden, Bräcke n:r 3, struket å bilden.

ej var tillagt något mantal i detta Jordrefnings-Protocoll, skulle äldsta kända hemmantal användas.

Vidare uppgjordes en förteckning över de mängder spannmål, som skulle lämnas i odlingsersättning åt den, som fick lämna åker och övertaga sämre jord.

Då nu alla dessa frågor voro avgjorda, tillfrågades de övriga delägarna, om de, tillika med rekvirenten, ville bli delaktiga av enskifte, "hvilket de helt och hållet avsåde sig".

Låt oss nu se, huru Bräcke 3 hade sina inägor förlagda före enskiftet! Av den närmare uppgiften i protokollet framgår, att åkerstyckena voro 19 nu liksom hundra år tidigare, varav man torde kunna draga den slutsatsen, att de voro just så placerade, som man har dem på Ciöpingers karta av år 1704. Varje jordbit av åker och äng hade ett särskilt namn. För deras skull och för att visa storleken av styckena får nedanstående utdrag ur protokollet komma

med. (En kolumn efter den för refningsinnehåll (= uppmätt innehåll), upptagande det efter varje jordbits uppskattningsvärde beräknade uppskattningsinnehållet, är ej medtagen här).

Bräcke N:o 3.

Ågornas namn och uppskattningsvärde.	Refningsinnehåll	
	Tunnl.	Kappl.
Åker av gamla ägor.		
A. Kroktoften	6	— 12½
B. Öfre Toften	6	— 14½
C. Västre Åker	5	— 10½
D. Hampåker	5	— 20¾
E. Hammarn	5	— 17½
F. Wältoften	5	— 13
G. Storåker	5	1 18½
H. Långåker	5	— 51½
I. Östre Åker	5	— 18½
K. Nyjord	4	— 17
L. Wällyckan	5	— 7¾
M. Lilla D:o	5	— 6¼
N. Tallboret	5½	— 9
O. D:o	5½	— 7½
P. Smala Dikesåkrarna	5½	— 11¾
Q. D:o	5½	— 2
R. Askeslyckan	5½	— 5
S. Toften	6	— 4¾
T. Kåhlhage med Hustomten	6	— 11
	8	15

På reproduktionen av Ciöpingers gamla karta å sid. 24 är hustomten till Bräcke n:r 3 belägen vid spetsen av den tillritade pilen. Åkrarna till denna gård har jag sökt göra iakttagbara genom att svärta dem. I uppräknigen äro de tagna i ordning medsols. Kroktoften är belägen strax öster om gården; sedan följa österut Öfre Toften, Västre Åker, Hampåker, Hammarn (obs. formen!) o. s. v. Då vi kommit längst ut i öster till Nyjord, en fyrkantig åker, fört-

sätta vi åt sydväst till vägen från Ingelstråde, där vi påträffa Wällyckan och Lilla Wällyckan. Följa vi vägen västerut, passera vi mellan de två delarna av Tallboret och vid ändan av Smala Dikesåkrarna. Slutligen återkomma vi förbi Askeslyckan till gårdstomten, vid vars västra sida vi ha Toften. Åkrarna voro, som synes, i de flesta fall ganska små, endast Storåker nådde en storlek av över tunnlandet.

Ängslotterna har jag sökt göra synliga genom streckning. De ha varit svårare att identifiera på kartan. Samma bokstav betecknar ibland flera olika bitar. Så t. ex. utgör Stora åkerslotten inte bara ett stycke vid norra ändan av Storåker utan därtill flera småbitar på andra ställen. Bland större ängslotter märkas Prästholmen, längst österut i den inprickade triangeln, Pålängen något väster där-om, nära tre tunnland stor, och Kjörohlen norr om Storåker, stickande ut i Ornakärrens ägor.

Hela arealen av åkerlotterna var, som ovan synes,

	8 tunnland	15 kappl.
ängsmarken utgjorde	19 "	27¼ "
av oduglig mark fanns		4½ "
av gropar		1 "
	<hr/>	
Summa	28 "	15¾ "

Med ledning av värdegraderingen reducerades emellertid denna areal till en beräknad areal av 20 tunnland 6 kappl. Hårtill skulle komma andel i fåladsmarken, som ju skulle fördelas efter gårdarnas hemmantal. Sedan därefter reducering skett efter graderingen, skulle Bräcke n:r 3 få för sin del av fåladsmarken en beräknad areal av 6 tunnland 7 kappland eller inalles en beräknad areal av 26 tunnland 13 kappland.

Nu blev det emellertid bestämt, att Bräcke n:r 3 skulle få sitt sammanhängande jordområde av den förutvarande fåladsmarken väster om prästvågen från Steglinge och söderut. Som emellertid fåladsmarken graderades ganska lågt, fick Bräcke 3 för sina beräknade 26 tunnland 13 kappl. i verkligheten nära dubbelt så stor areal nämligen: (Se kartskissen å sid. 25!)

Fälad norr om landsvägen	6 tunnl.	19 kappl.
„ söder „ „	17 „	8¼ „
D:o sidländ	16 „	12⅞ „
D:o	9 „	16¾ „
Tillsammans	49 tunnl.	24 kappl.

Det enskiftade hemmanet fick således endast fäladsmark på sin lott, men denna torde snart hava satts i bättre kultur. I den ovan citerade redogörelsen till riksdagsutskottet år 1818 heter det nämligen: "Enskiftade hemmanet N:o 3 ¼ Bräcke innehåller 50 geometriska tunnland och gagnas till åker och äng samt är grufvans anläggning nära beläget".

(Huru de inägor, som Bräcke n:r 3 lämnade, fördelades på de kvarboende, har jag tyvärr ej varit i tillfälle att nu undersöka.)

Av förteckningar på Lantmäterikontoret framgår, att det dröjde ganska länge, innan åboarna i Väsby sockens olika byar blevo hägade att få sin jord enskiftad. Under de första två årtiondena av 1800-talet nämnas bland lantmäteriförrättningarna huvudsakligen beskrifningar över vissa marker, rågångsrättningar och stängseldelningar. Först på 1820-talet synes den fullständiga jorddelningen ha slagit igenom. Åren 1822—26 utfördes beskrifning över och delning av ägora till Väsby, Knapalycke, Pottenborg, Steglinge, Plöninge, Måarp, Tjöröd och Hultabo. År 1824 noteras enskifte för Hulta n:r 1, år 1825 för Gössarp och år 1826—28 för alla ägora i Tågalycke, Bräcke och Hustofta.

(Efter tillkomsten av 1827 års skiftesstadga försvinner benämningen enskifte; senare nämnes blott delning av ägor eller *laga skifte*).

År 1804 avsåg sig, såsom redan nämnts, Bräcke åboar den då till hands liggande möjligheten att få enskifte. Men så småningom fingo Skånes bönder upp ögonen för de många fördelar, som enskiftet medförde, och allt flera ansökningar om dylikt strömmade in till Kon. Befallningshavande. Med anledning av ansökan från Pål Pehrsson på N:o 2 och Pehr Pålsson på N:o 4 i Hustofta kom Extra och Enskifteslandtmätaren A. G. Rosengren den 13 december 1826

till Hustofta för överläggning om laglig enskiftesdelning. Och denna gång gingo alla delägarna inom markelaget, d. v. s. Bräcke, Hustofta och Tågalycke byar, med på en allmän delning. Den kom sålunda att gälla fem gårdar i Hustofta: N:o 1 ¼ mtl (Pehr Larsson), N:o 2 ⅜ mtl (Påhl Pehrsson), N:o 3 ⅜ mtl (Jöns Larsson), N:o 4 7/16 mtl (Pehr Pålsson), N:o 4 7/16 mtl (Nils Andersson och Nils Larsson), tre gårdar i Bräcke: N:o 1 ⅝ mtl (Jöns Jöns-son), N:o 2 ⅞ mtl (Jöns Pehrsson), N:o 4 ¼ mtl (under Krappe-rup, ing. P. Hellstrand), samt hemmanet Tågalycke: 1 helt mtl (Nils Gudmundsson, Nils Hansson och Pehr Hansson).

Utom delägarna närvaro vid detta första sammanträde gode män, publike ombud, tvenne nämndemän samt en hel del "angränsande rågrannar".

En karta över inägora (Ciöpingers av 1704) framvisades, men befanns vara i så oredigt skick, att den icke kunde begagnas. Över utmarkerna fanns en karta av 1814, då delning av dessa skett mellan byarna. Denna skulle begagnas, om den "befinnes så pålitlig att den med Inägorne kan connecteras. I annor händelse kommer äfven Utmarken att i sammanhang med Inägorne undergå mätning".

Eftersom årstiden hindrade mätningens påbörjande genast, underrättades delägarna, att den skulle påbörjas nästa år, så fort medhinnas kunde.

1827 den 16 maj hölls åter sammanträde. Nu hade "alla Ägorne till Hustofta, Bräcke och Tågalycke i följd av Conferens beslutet härstädes den 13 December sistl. år blifvit afmätte och på Karta lagde".

Efter behörig kallelse hade nu infunnit sig "Gode Män: Majoren Wälborne Herr G. A. Liljecrona och Rusthållaren And. Larsson från Johnstorp. Publike Ombud: Å Kongl. Maj:ts och Kronans vägnar v. Befallningsmannen B. Hyberg. Såsom Consistorii Ombud Herr Kongl. Hofpredikanten och Kyrkoherden Borg". Vidare närvaro i stort sett samma delägare sm förut. Av angränsande rågrannar hade infunnit sig ganska många, "hvilka till mer och mindre del hafva Ägoblandning i detta markelag". Som vittnen voro

Per Perssons gård, Hustofta, 1935.
Södra längan från yttersidan. Riven vintern 1935—36.

Förf. foto.

närvarande nämndemännen Pål Larsson från Tunneberga och Per Gunnarsson från Stora Allerum.

För detta sammanträde hade delägarna i samråd med förrättningsmannen uppgjort en provisorisk taxering å alla ägorna till Hustofta, Bräcke och Tågalycke jämte en del av angränsande byars ägor, vilka kunde ifrågakomma vid ägoutbyten och rågångsrettning, och denna blev nu uppläst och godkänd.

I protokollet följer så en lång rad beslut angående rågångsrettningen, och slutligen undertecknades det av gode män, ombud och sakägare.

Den 5 okt. 1827 samlades åter ungefär samma personer. Gode männen hade utökats med Assessorn J. D. Sabelström. Vittnen voro nu nämndemännen Pål Larsson från Tunneberga och Pål Knutsson från Långaröd.

"Rågångs-Regleringen och ägoutbyten med angränsande Byar förevistes alla Vederbörande, hvarmed de samtliga förklarade sig

nöjde, och i anledning deraf bestämdes nästa måndag och följande dagar till utstakning och rörläggning. Ingelstråde Byemän anhöllo att få bibehålla deras gamla rättighet till Kyrkostig ifrån grinden på Landsvägen vid Bräcke Husartorp öfver Bräcke och Tågalycke Fäladsmarker, och ehuru detta bestriddes af Tågalycke Åboar anser likväl Förrättningsman och Herrar Gode Män att Ingelstråde By bör hädanefter som hitintills utan någon ersättning få samma gångstig begagna, dock likväl komma de att sjelfva underhålla ståtorna på gårdesgårdarne på denna gångstig. Westra Esperöds Byemän lemnas rättighet till begagnande af deras gamla Kyrkostig öfver vestra hörnan af Hustofta Fälad. De öfrige angränsande Byars Prentioner på gångstigar öfver denna ägosamfällighet anser Förrättningsman och Herrar Gode Män icke vara af nöden".

Härefter bestämdes allmänna platser inom markelaget, nämligen en grustäkt, en lertäkt, avloppsdike samt vägar. Allmänna landsvägen*) uttogs till 12 alnars bredd och nya landsvägen**) jämte prästvägen till 10 alnars bredd med groparna inräknade.

Så verkställdes huse- och tomtbesiktning på alla åbyggnaderna till hemmanen inom markelaget. Av denna framgår att ganska stora skillnader förefunnos. Ett par stycken, Pål Pehrsson i Hustofta n:r 2 och Pehr Pålsson i Hustofta n:r 4 hade åbyggnader i "utmärkt godt stånd". Den sistnämnde hade därtill "en vacker Plantering af Fruktbärande Träd". I fråga om plantering överträffades han dock av Jöns Pehrsson i Bräcke n:r 2, som hade en "sällsynt vacker plantering af Fruktbärande träd". De flesta gårdarna hade ingen eller obetydlig plantering och många fingo nöja sig med vitsordet, att deras byggnader voro i "någorlunda försvarligt stånd".

De, som genom delningen komme att utflytta, skulle äga rätt att bo kvar i sex års tid och begagna gårdstomt och kálhagar mot en avgift av 12 skillingar Banco för varje kappland. Inom samma tid ägde den utflyttande att borttaga stenanläggningar och trädplanteringar, såvida därom inga andra överenskommelser träffades.

*) Höganäs—Ingelstråde.

**) Vägen från nuv. Nygård mot Jonstorp.

Delägarne uti det hedrande beslut, att på möjeligen förmonlige villkor förena sig om Enskiftes Delningen inom hela Markelaget”.

Annu en gång ingrep ingenjör Hellstrand för att få en så god uppgörelse som möjligt till stånd. Han erbjöd sig nu att utflytta hemmanet n:r 4 Bräcke till vinnande av bättre utrymme för Tågalycke hemman mellan Ornakärrens rågång och Bräcke by. Förslaget antogs, och ersättningsbelopp för hans flyttning bestämdes att betalas av de övriga åboarna i Tågalycke och Bräcke, vilka skulle få kvarbo på sina gamla tomter.

För Hustofta åboar bestämdes på förhand den ersättning, som av de kvarboende skulle betalas till var och en av dem, i händelse han skulle bliva ålagd att utflytta. Högsta beloppet var 466 Rdr 32 sk., lägsta 235 Rdr 36 sk., allt Banco. Ersättningen skulle betalas i penningar, men om den utflyttande så önskade, skulle han i stället få uppfört byggnader med undantag av stuglänga åt sig i täckfärdigt skick, mot att han avstod från en tredjedel av ersättningssumman. Som utflyttningsbidraget för denna by var ganska högt tilltaget, beslöt man att ändra tiden för utflyttningen från 6 till 3 år.

Så uppgjordes förslag till enskiftesplanerna för de olika hemmanen. Åborna förklarade sig nöjda med dem, utom Nils Andersson och Nils Larsson i N:o 4 Hustofta, som hade blivit ålagda att utflytta. De yrkade på att få lotta om planer med åbon Pehr Pålsson, som innehade andra hälften av samma hemmansnummer. Av flera skäl, bl. a. husens beskaffenhet och lokala förhållanden, vann detta emellertid ej förrättningsmännens gillande. För att undvika rättegång och onödigt uppehåll erbjöd sig Pehr Pålsson därjämte att frivilligt göra ett tillägg till utflyttningshjälpen, och så läto de missnöjda sitt yrkande falla.

Alla de nya ägorna skulle tagas i bruk vid Michaelitiden 1828.

Med avseende på avlägsenheten av timmerskog och dessa byars avsaknad av byggnadsvirke föreslogo förrättningsman och gode män utflyttningshjälp med 2 Rdr Banco för varje geometriskt tunnland av de medel, som Kungl. Maj:t anslagit för detta ändamål.

Slutsammanträde hölls den 20 juni 1828. Då var utstakningen och rörläggningen av de nya ägo gränserna fullbordad. — Som

kländer mot förrättningen icke anfördes, gillade och stadfäste Kon. Befallningshavande densamma den 5 febr. 1829 och bestämde utflyttningshjälpen (från staten) till 1 Rdr Banco ”för hvarje utbrutit Tunnland sådan jord, som till åker och äng eller såkalladt Circulationsbruk odlas kan”.

*

Den å sid. 25 reproducerade kartskissen avser att visa, hur den utförda delningen tog sig ut. För orienteringens skull har inlagts järnvägen, ehuru senare tillkommen, samt Väsby högre folkskola (A). För att underlätta jämförelse med Ciöpingers karta är å vardera instreckad en triangel med motsvarande läge.

Gårdarnas läge vid enskiftet 1826—28 visas med kantiga figurer. Senare tillkomna gårdar äro antydda med ringar. Den plats, där Bräcke n:r 3 tidigare legat, är utmärkt med ett kors (G). Av gårdarna i Bräcke by ligger numera endast n:r 1 (Storegård) på sin gamla plats. N:r 2 (nuv. äg. Gustav Jönsson) är flyttad fram till landsvägen mot Ängelholm (B) och n:r 4 flyttades efter enskiftet till sin nya plan vid gränsen mot Ingelstråde men är nu delvis riven. En del av n:r 1 har avskilts och benämnes Nygård (D). Tågalycke åboar hade vid enskiftet sina gårdar sammanbyggda, men sedermera skedde utbrytningar. Nu ligga två gårdar ungefär på den gamla platsen och en (Arvid Andersson) vid vägen mot Ängelholm (C). Gårdarna till Hustofta n:r 4 ha förflyttats från sin gamla plats och ersatts av gårdarna H och E (Nils Larsson). Dessutom upptages en del av Hustofta n:r 4 av Gustaf-Adolfs-schaktets anläggningar (F).

Gården å Hustofta n:r 2 (Per Persson), som byggdes år 1848—49 på den gamla tomten, har just i år delvis rivits för att ersättas med större, tidsenliga byggnader. Bilden å sid. 30 visar en del av de rivna byggnaderna.

Den ansenliga massan gråsten i de tjocka väggarna går nu samma öde till mötes som de flesta av de gamla stengärdesgårdarna, vilka för hundra år sedan byggdes i de då nya ägo gränserna: de få vandra i stenkrossen och så lämna sin tribut till en av vår tids främsta arbetsuppgifter, vägbyggandet.

PRÄSTER I FARHULT OCH JONSTORP.

Av YNGVE LINDSTRÖM.

Omkring år 1050, då kristendomen slutgiltigt segrade i Skåne, torde det ha funnits små kyrkor i både Farhult och Jonstorp. Katolska präster läste där mässor; under jämförelsevis stor yttre glans firades gudstjänst, och prästerna förrättade kyrkliga handlingar. De erhöilo betalning för dem, men hade dessutom jord att leva av. Omkring år 1100 infördes tiondet, av vilket en tredjedel tillföll biskopen, en tredjedel sockenprästen och en tredjedel slutligen församlingens kyrka.

De flesta annexförsamlingar i Skåne ha från början varit självständiga församlingar, och annexhemmanen voro deras prästgårdar. Sannolikt hade också Farhult sin präst och Jonstorp sin. År 1370 bestämde Danmarks konung, att varje präst skulle ha det bästa hemmanet i socknen till sitt säte. När Farhult och Jonstorp förenades till ett pastorat är okänt, men åtminstone år 1561 var sammanläggningen genomförd, att döma av en handling i domkapitlets arkiv.

Med tämligen stor säkerhet kan man påstå, att när pastoratsbildningen skedde, blev Jonstorp moderförsamling och Farhult annex. När förhållandet blev omvänt är oss obekant, och ej heller är orsaken till prästens flyttning från Jonstorp till Farhult fullt klar. Prosten Caspar Schönbeck i Välinge uppger år 1725, att Jonstorp är "hållit för hufvudsoknen, hvarest Presten forne tijder boed, men förtij han af de resande til Kullen i fisketijden, såvel som ok af de fartij som kommit med passagerare och siöfolch, haft mijkken besökelse och gästning så har han bijtt med annexebonden och flött til Fahrhult", medan däremot S. Cawallin, författaren av det beröm-

da herdaminnet, vet berätta, att prästen flyttade till Farhult "dels därför att prästgårdarna på förra stället voro spridda, dels därför, att bönderna i Farhult lovade årligen betala pastor en tunna smör, om pastor bodde där. En tunna plågade sättas i vapenhuset och fylldes de första åren ordentligt med smör, men benägenheten för att utgöra denna prestation minskades sedan".

Cawallins herdaminne, på vars framställning denna uppsats till stor del är byggd, omtalar icke någon enda av de katolska präster, som varit Ordets förkunnare i Farhult-Jonstorp. I de handlingar från medeltiden och 1500-talet, som jag hittills varit i tillfälle studera, finnes icke heller någon prästman i Farhult-Jonstorp namngiven. Detta betyder givetvis icke, att upptäckter i detta avseende äro utslutna.

1) Med *Johannes* börjar prästserien i Farhult-Jonstorp i Cawallins herdaminne, som blott vet berätta, att "Johannes var pastor här 1561, då en vid namn Lars Ingelsson prästvigdes till hans medhjälpare i Fagerholt et Jonstorp". Johannes torde ha varit den förste eller andre lutherske prästen här.

2) Med *Alde Jensen* befinna vi oss på något säkrare mark. Han torde ha varit pastor här 1566, och säkert var han det 1584 och 1594, säger ovannämnda källa. Uppgiften är utan tvivel riktig. Ännu i dag synes Alde Jensens namn på det vackra altaret i Jonstorps kyrka. "Aldus Jonæ Pastor Loci", står det under årtalet 1594. Sannolikt byggdes Jonstorps kyrka under detta år. C 4 å predikstolen ger oss ju anledning tro, att helgedomen uppförts under Christian IV:s regeringstid (1588—1648). Om denne Alde Jensen vet Cawallin intet annat än att han hade två söner, som blevo präster, nämligen *Lauritz* (i Arrie) och *Nils* (i Bunkeflo). Lauritz var komminister i Farhult i omkring tio år.

3) *Johannes* placeras av Cawallin som den tredje i serien. Hans verksamhetstid i pastoratet infaller någon gång mellan åren 1594 och 1610; eljest är om honom intet bekant.

4) *Anders Ericksen* var kyrkoherde här åren 1610—1629. På den gamla predikstolen i Jonstorps kyrka stod hans namn jämte bl. a. de äldsta kyrkovärddar i församlingen, vilkas namn äro kända, nämligen

Tores Trued Christensen och Peder Nielsen. Vid en visitation skall Ericksen ha klagat bl. a. över att en del av folket tredskades med att betala smör till honom. Han var "en hederlig men enfaldig man, predikade bra, men ägde intet anseende". I vad mån dessa omdömen äro berättigade är omöjligt att avgöra. Ericksens familjeförhållanden äro okända. Han avled år 1629.

5) *Rasmus Salomonsen Leth* (enligt annan uppgift *Rasmus Leth*) var den siste prästen under danska tiden. Åren 1629 och 1658 beteckna gränslinjerna för hans verksamhet här. Omkring år 1630 byggde han en ny prästgård, som brann ned enligt uppgift den 4 augusti 1655. Om hans familj är intet annat bekant än att dottern *Karin* blev gift först med efterträdaren och sedan med den närmast efterföljande kyrkoherden i pastoratet, och att en annan dotter, *Kirstine*, ingick äktenskap med prosten *Anders Gemzæus* i Hälsingborg. Leth hade dessutom söner.

6) *Knud Hansen de Fine* prästvigdes till pastoratet samma år som Skåne blev svenskt, närmare angivet den 3 november 1658. Hälsingborg var hans barndomsstad, där fadern var prosten *Hans Arnoldsson*. (Denne var son av danske kapellmästaren *Arnold de Fine*. Släkten var från Brabant med namnet *von Enten*, men kallade sig sedan *de Fine*.) Enligt uppgift i *Cawallins herdaminne* var *de Fine* "sjuklig och enfaldig". För övrigt torde han ha haft att dragas med de svårigheter i olika avseenden, som vållades av övergången från danskt till svenskt. Hans namnteckning finnes bevarad i *Jons-torps kyrkas äldsta räkenskapsbok*. *De Fine* avled den 24 december 1684, och om *Cawallins uppgifter* äro riktiga, inträffade det ganska egendomliga, att efterträdaren avled på samma dag 33 år senare. *De Fine* var som ovan sagts gift med företrädarens dotter *Karin Leth*, som också blev gift med efterträdaren. I sitt äktenskap hade *de Fine* sonen *Hans*, lärare i Hälsingborg, dottern *Margareta*, gift med *Per Hägerman*, först pastorsadjunkt i *Farhult-Jonstorp*, sedermera pastor i *Tving*, *Katrina Christina*, gift med hospitalspastorn *Carl Tvetovius* i *Kristianstad*, samt *Barbara*, gift år 1709 med klockaren i *Vinslövs Bengt Flintzberg*. I dennes hem avled *Karin Leth* vid hög ålder, överlevande sin andra make, nämligen

7) *Mårten Nilsson Holtzbro* (*Martinus Holtzbroe* eller *Morten Holssbro*). Denne prästman, som skulle kunna betecknas som det svarta fåret i den långa raden högt förtjänta herdar i pastoratet, var född i Hälsingborg 1654. Omkring år 1675 blev han informator i *Farhults prästgård* och förlovad med en av *de Fines* döttrar. Då han "i nio år tjenat för *Rachel*" blev pastoratet ledigt, och han rekommenderades hos biskopen att "vid detsamma återbesättande komma i höggünstig åtanka". Anhållan blev också bifallen. Men herr *Mårten* måste, heter det i *Cawallins herdaminne*, försaka sin *Rachel* och i stället taga hennes mor till äkta. I ett tacksägelsebrev till biskopen i *Lund* skrev den prost, som rekommenderat *Holtzbro* till pastoratet, bl. a. följande: "Emedan *Modersyster*, hustru *Karin* salig herr *Knuts* gierna sielf åstundade blifva uti Pastoratet, på det hon samtliga barnen sin moderliga kärlek kunne påskina låta, hvarmed ock herr *Mårten* sielf tillfreds är, dy länder till *H. H.* Biskopen min ödmiuka begäran honom täcktes gunstigt disponera enkian sielf med pastoratets bibehållande måtte hugnad och tröstad warda". Biskopen svarade, att ehuru prästänkans och herr *Mårtens* ålder vore mycket olika, "ville han icke hindra förslaget, om de sjelfwe resolverade det antaga". Efter ett halvt års änkestånd var *Karin* salig herr *Knuts* trolovad med sin dotters förre fästman, som snart prästvigdes till pastor härstädes, nämligen den 18 juli 1685.

Holtzbro hade fallenhet för dryckenskap. På grund härav erhöll han ett biträde, *Thomas Langh* från *Kristianstad*, som år 1703 prästvigdes till komminister i *Farhult*. Denne bodde på annexhemmanet i *Jonstorp* "för att slippa bo i det ruskiga prästhuset", men prästfamiljen fordrade, att han skulle bo och ha sitt uppehälle uti prästgården och ville därtill tvinga honom till äktenskap med en av prästdöttrarna, som "icke voro så uppfostrade eller artade, att av framtiden kunde hafva någon förnöjelse". Den 19 april 1705 framkommo, heter det i domkapitlets protokoll, "personligen *Mårten Holtzbro* och comminister *Langh*. Consist. förmante kyrckioherden *Holtzbro* at bättra sig, afhålla sig ifrån dryck och brännwin, herr *Mårten* låfwade at aldrig härefter dricka brännwin och låfwade för sant efterlefwa alt hwad högwyrdige herr Biskopen honom anbefal-

ler". Han synes emellertid icke ha hållit detta löfte, och med Psaltaren 120 klagade Langh hos domkapitlet, att det blev hans själ långt att bo bland dem, som friden hatade, och han bad att bli befriad därifrån.

Sedermera fick Holtzbro till medhjälpare ovannämnde Per Hägerman; de skola ha levat i sådan oenighet, att slagsmål dem emellan stundom uppstodo. Hägerman påstod, att hans förman ofta drack sig drucken och i sådant tillstånd lätt råkade i gräl såväl med sin egen familj som med de officerare, vilka voro inkvarterade i prästgården. Häradsprosten Owenius (kyrkoherde i Väsby 1703—1723) yttrade till domkapitlet, att "herr Mårten wäl hade sina swagheter, dock icke så stora som förut, och att herr Per icke wore från sådana fri och swår för den gamle att dragas med". För övrigt har Cawallin en hel del ej alls uppbyggliga ting att berätta om denne prästämbetet ovärdige man.

Enligt uppgift av prosten Schönbeck skall Holtzbro till Jonstorps kyrka ha skänkt ett krucifix, vilket förr prytt templet; möjligen just det, som för några år sedan restaurerades och nu finnes i bårhuset.

Pesten härjade svårt i pastoratet under Holtzbro's ämbets-tid; fruktansvärda voro också de sår, som de ständiga krigen slog. Häradsprosten klagade år 1702 över mycket själsväld i flera av kontraktets församlingar, särdeles över sabbatsbrott och svordom; trolldom förövades också på flera ställen (!). Från Jonstorps socken hade, säger han, vid en visitation blott en äldre person infunnit sig.

Holtzbro avled 24 dec. 1717.

8) *Olaus Swenbergh* hade studerat i Greifswald och där förvärvat sig magistergrad samt tjänat vid något regemente, innan han 1718 blev kyrkoherde i Farhult-Jonstorp, vilken befattning han tillträdde 1720, säger Cawallins herdaminne. Prosten Schönbeck uppger, att hans namn var Olof Svenberg, att han varit garnisonspräst i Stralsund och att han tillträdde kyrkoherdetjänsten 1719. En uppgift, även av Schönbeck, att han var smålänning till börd, torde vara felaktig. På en böndag år 1720 bestraffade Swenbergh i en predikan trolldom och signeri, som han påstod mycket övades i Farhults by. Med anledning härav samlades byamännen och, "utan att visa någon

särdeles utvärtes arghet", fordrade besked om vad kyrkoherden yttrat i sin predikan. Häradsprosten anmälde saken för domkapitlet med förfrågan om byamännen borde anklagas och avhållas från nattvardsgång, tills saken blivit avgjord. Domkapitlet anmodade prosten att underrätta sig om "huruvida kyrkoherden tilltrödde sig att överbevisa några personer om trolldom. Förmodligen har S. icke haft några bevismedel, ty saken omnämndes icke vidare".

Om Swenberghs ämbetsutövning är intet närmare bekant. Han avled enligt uppgift av Cawallin den 16 februari 1727, efterlämnande änka vid namn Helena Granbeck, som "lärer varit uppe från landet". Prosten Schönbeck angiver hans dödsdag till 1726 vid februari månads slut.

9) *Christian S. Karström* var kyrkoherdeson från Alstad (farfadern var bonde i Lommaryd i Småland). Han prästvigdes till tjänstgöring i Äspö 1720 och blev kyrkoherde här 1727. Om hans verksamhet har Cawallin intet annat att berätta, än att vederbörande prost vid visitation år 1729 "yttrade belåtenhet med såväl de gamles som de unges kristendoms-kunskap". I början av år 1747 avled Karström. Enligt uppgift i Carl Sjöströms "Skånska nationen före afdelningarnes tid" var kyrkoherde Karström gift med rådmansdottern Brita Göding från Stockholm (död två år efter sin make), med vilken han hade sonen *Sven Erik*, stadsskolmästare i Landskrona.

10) *Lars Darin* var prästson från Norra Vram, född 1708. Efter lärareverksamhet i Malmö blev han den 23 september 1747 kyrkoherde i Farhult-Jonstorp och tillträdde följande år. I blott fyra år fick han verka här; han avled nämligen den 22 april 1752. Ingen kyrkoherde i pastoratet har haft så kort tjänstetid som han. I sina bästa år skördades han av döden. Hans initialer finnas på Farhults kyrkas torn. Ända in i våra dagar har hans namn, låt vara i förvanskad form, fått leva på farhultsbors läppar. Undertecknad har nämligen av trovärdig person fått uppgift om att fiskare kallade en liten stenbrygga vid stranden, rakt nedanför Farhults kvarn, för "Darelts bro", sägande, att en präst för många år sedan lagt den samma. Sammanhanget är uppenbart.

Kyrkoherde Darin var två gånger gift. I sitt första äktenskap,

med Juliana Wetter, dotter till klockaren N. Wetter i Norra Vram, hade han dottern *Maria Juliana*, som avled i späda ålder år 1735; äktenskapet upplöstes genom makans död följande år. I andra äktenskapet, med Lovisa Katrina Aulin (som även blev gift med efterträdaren), föddes barnen *Bernt Julius*, död i späda ålder, *Lovisa Juliana*, död treårig 1743, *Magnus*, notarie i bergskollegium, *Bernt*, prost i Övraby, *Juliana*, gift med kyrkoherde Adrian, Farhult, *Casten*, död 1772, 26 år gammal, handelsbokhållare i Malmö, *Johan*, död tvåårig 1749, *Sven*, död 1828 som borgmästare i Marstrand, *Andreas*, tullinspektör i Sölvesborg, samt *Lars*, postmästare i Kristinehamn, död ogift i Farhult den 5 april 1815.

11) *Friedrich Hanssonius* var skomakareson från Landskrona, född 1717. År 1734 blev han student men kunde för sin fattigdoms skull icke längre fortsätta studierna. Efter prästsvigning innehade han hospitalspastorstjänsten i Landskrona och kallades samma år som kyrkoherde Darin avled till fjärde provpredikant i Farhult-Jonstorp. Följande år, 1753, utnämndes han till kyrkoherde här. Cawallins uppgift, att han avled i augusti 1774, är delvis oriktig. I dödboken för Farhult inhämtas följande: "Anno 1774 den 23 sept. begrofs kyrkoherden, wid Farhults, och Jonstorps församling ärewördige och höglärde, herr Fried. Hanssonius uti prestgården, som blef död af hittsig-feber den 15 hujus kl. ½12, var 57 åhr gammal. Gud förläne honom frögdefull upståndelse, på then store tillkommelses dag". Cawallin uppger, att Hanssonius ligger begravnen inne i Jonstorps kyrka. Huruvida denna uppgift är riktig eller ej, har under-tecknad ej kunnat kontrollera, men jag påpekar, att någon anteckning om gravsättning i kyrkan icke förekommer i Jonstorps död- och begravningsbok.

Hanssonius synes ha varit mycket omtyckt i sina församlingar. Ett av bevisen härför skulle möjligen kunna vara den omständigheten, att hans porträtt i olja strax efter hans död placerades i koret i Jonstorps kyrka, där det ännu finnes. På Farhults kyrkas torn ser man hans initialer.

Strax efter sin utnämning till kyrkoherdetjänsten här ingick Hanssonius äktenskap med sin företrädarens änka, Lovisa Katrina

Aulin. Av deras fyra barn levde endast ett efter fadern, nämligen dottern *Christina*, gift med kronobefallningsmannen Werlin i Farhult. Hon blev änka år 1811 och vistades under hela änketiden i doktor Wählins hus.

12) *Samuel Adrian*, hantverkareson från Kristianstad, var född 1729 och prästvigdes 1759. Efter lärareverksamhet i Landskrona valdes han år 1776 till kyrkoherde här och tillträdde följande år. Han avled den 2 januari 1804. I likpredikan vid hans jordfästning (stoffet vilar å Farhults kyrkogård) skildrade prost L. A. Palm honom såsom en "from och gladlynt man, god ekonom och lycklig i affärer, vän av ritning och musik, varigenom han kunde allmängöra nöjet bland församlade gäster".

Adrian var gift med företrädarens styvdotter Juliana Darin och hade fyra barn: *Carl*, prost i Kyrkheddinge, *Lars Samuel*, advokatfiskal i Göta hovrätt, *Johan Magnus*, rådman i Malmö, och *Lovisa Christina Johanna*, gift med faderns efterträdare.

13) *Lars Peter Wählin* och P. G. Ahnfelt äro utan tvivel de namnkunnigaste av Farhult-Jonstorps kyrkoherdar. Wählin var född år 1772 i Glimåkra, son av c. o. regementspredikanten Peter Wählin och hans maka. Han blev fil. mag. 1790 samt ingick följande år som c. o. kanslist i utrikesdepartementet. Sedan han ett år idkat studier i Uppsala utnämndes han år 1793 till docent i litteraturhistoria vid Lunds universitet. Prästvigd år 1800, avlade han samma år teol. kand.-examen och följande år teol. lic.-examen. Därpå utnämndes han till adjunkt i historia och latinsk värtalighet. Till kyrkoherde i Farhult utsågs Wählin 1805. Fyra år senare blev han teol. d:r och utnämndes till prost 1810. År 1819 erhöill han kyrkoherdetjänsten i Norrvidinge, vilken han innehade till sin död 1834. Fastän sedan 25 år tillbaka avlägsnad från det akademiska livet, sökte han 1829 den efter farbrodern lediga förste teol. professuren och domprosttjänsten i Lund, men erhöill den ej. Vad som under befördringsstriden kanske mest motarbetade honom var hans egen, ofta och kraftigt uttalade men obestriddigen berättigade övertygelse om sin överlägsenhet emot de övriga sökande.

Wählin var en lärd prästman. Med en ovanligt stor teologisk

och humanistisk bildning förenade han praktisk duglighet i församlingsarbetet. Om hans verksamhet i Farhult-Jonstorp kan i korthet sägas, att den präglades av rastlös iver, initiativkraft, brinnande nit för prästens kall, det senare i mera vidsträckt bemärkelse. För sina församlingars bästa arbetade han oförtrutet. Skolan och fattigvården lågo honom särskilt om hjärtat. Härom vittna de långa protokollen från stämmorna, vid vilka han hade mången hård dust att utkämpa. Ty liksom alla kraftnaturer kom han lätt i strid. Men hans syfte var alltid rent, pastoratsbornas bästa hans ledstjärna. För krogarnas avskaffande låg han hela sitt liv i hård kamp.

Egendomligt nog synes Wählin ha varit i viss mån avogt stämd mot folket i Jonstorp. I sin ämbetsberättelse till visitationen år 1812 säger han bl. a.: "Allmogens Character i Farhults sockn är mera enkel, böjelig till det goda och närmar sig mera intill den redlighet och ärbarhet, för hvilken svenske bonden i äldre tider gjort sig känd, än i Jonstorp, hwaräst synes råda mera öfverdåd, yppighet, öfverflöd, benägenhet till själfrådighet och hog att lyssna till otillbörliga inflytelser. Såsom något för denna Sockn lika beklageligt som skadeligt kan icke förtigas den förtröstan, som finnes vara nog allmän, att, då något laglöst utöfvas, är tillträdet lätt till den, som både kan och vill skydda och försvara för tilltal." Än vidare: "Flere finnas i Jonstorps Sockn allmänt kände för grofva och uppenbara synder såsom svordom, fylleri, tyrannisk medfart af hustru och barn, men ingen i Farhult". När det vid stämman 1821 i Jonstorps kyrka var fråga om anskaffande av en orgel till kyrkan, motsatte sig Wählin i en inlämnad skrift detta och förklarade, "att han för sina tvenne hemmansdelar i Jonstorp och Stora Görslöf icke i något afseende wille bidra till blifwande organistens lön och underhåll". "Församlingen ansåg detta Doctor Wählines yttrande så mycket mera besynnerligt, som han, under den tid, han war Kyrkoherde vid dessa Församlingar ofta yttrade sin innerliga och hjerteliga önskan att få Orgelverk i Jonstorps kyrka", heter det i protokollet.

En del andra citat skulle kunna anföras, som styrka ovannämnda omdöme om Wählines inställning till folket i Jonstorp. En erinran om ordspråket: "Det är ej ens fel, att två träta", är dock lämplig.

Wählin var som ovan sagts gift med företrädarens dotter, Lovisa Christina Johanna Adrian. Med henne hade han fyra söner och fem döttrar. Sönerna nådde bemärkta ställningar. *Peter Samuel* blev kyrkoherde i Ingelstorp, *Otto Christian* rådman i Hälsingborg, *Carl Ludvig* rektor vid Malmö h. allm. läroverk, känd som en dugande skolman, och *Lars Johan* telegrafassistent i Hälsingborg.

14) *Anders Borg* var född i Lund 1785 och son till färgaren Fredrik Borg. År 1800 blev han student, fil. mag. 1805, lärare i Malmö 1810 och prästvigdes samma år. Sedan han verkat som stadskommisiter i Hälsingborg åren 1812—1820, valdes han till kyrkoherde här den 14 juni 1820 och tillträdde samma år. Hans dödsdag var den 25 mars 1849. År 1817 hade han utnämnts till hovpredikant och erhöill prosttiteln 1828.

I 29 år fick han alltså verka i Jonstorp-Farhult. Icke minst barnundervisningen låg honom varmt om hjärtat, men även för andra kulturella och humanitära strävanden hyste han intresse. Härom kunna sockenstämmoprotokollen vittna. I begåvning och lärdom kan han visserligen icke jämföras vare sig med sin företrädare eller närmaste efterträdare, men hans arbete blev till stor fromma för församlingarna. Hans efterträdare, P. G. Ahnfelt, säger om honom, att "prosten Borg var en särdeles godmodig gammal man, hade i sina yngre dagar varit mycket lefnadsglad". Hans stoft vilar å Farhults kyrkogård.

Borg var gift med Nicolina Rudolfina Braune, dotter av regementsskrivaren Emanuel Braune i Ystad. I äktenskapet föddes två söner, *Fredrik Emanuel*, rektor i Malmö, och *Wilhelm Georg*, handlande, samt tre döttrar.

15) *Paul Gabriel Ahnfelt* är den namnkunnigaste av de herdar, som verkat i pastoratet. Han var född i Gullarp, son till prosten Jonas Ahnfelt, blev fil. magister 1825, docent i praktisk filosofi 1826, prästvigdes 1830 och var under åren 1835—1850 kyrkoherde i Bosarp. Prosttiteln erhöill han 1837. 1849 hade han utnämnts till kyrkoherde i Farhult, och tjänsten tillträdde han följande år.

När befattningen genom prosten Borgs frånfalle blivit ledig, söktes den utom av Ahnfelt även av kyrkoherdarna J. A. Asping i

Görslöv (Bara härad) och N. P. Müller i Hörröd, varjämte som extra sökande anmälde sig rektor Wählin i Ystad. "Farhult lockade ej synnerligen min hog", skriver Ahnfelt i sina berömda "Studentminnen". Blott för det skulle så vara predikade jag prov. Församlingarne sågo mig ej heller an för att duga till prest i Kullen. De hade anspråk på en kraftfullare man, och kyrkoherde Asping, förste mannen på förslaget, erhöll nära dubbelt så många röster som jag vid pastoratet. Asping var något besläktad i gamla presthuset, och Kullens allmoge är mycket familjert sinnad, även i det kyrkliga."

P. G. Ahnfelt, som alltid frimodigt uttalade sig övertygelse i tidens religiösa frågor, var outröttlig i det nyligen av Wieselgren började nykterhetsarbetet och en ivrig stridsman för ett folkligare kyrkoväsende. Han var kunnig, kvick och satirisk och mycket flitig som författare och översättare. "Studentminnen" är hans mest bekanta arbete, i vilket han ger livliga och intressanta skildringar ur det dåtida skol-, universitets- och prästlivet. Som bekant led han svårt av gikt, och under en stor del av sin tjänstetid i Farhult-Jonstorp var han tjänstledig på grund av denna sjukdom. "Om söndagarna släpade han sig upp i predikstolen", säger Fredrik Böök, "om vardagarna låg han till sängs, förvriden av gikt, orörlig likt en giftig tarantel, och bryggde droppe för droppe av det lömska och fina ettret i sina "Studentminnen".

Traditionen säger, att Ahnfelts dräng bar sin husbonde på sin rygg upp på predikstolarna.

Ahnfelt var enligt uppgift nära att omkomma vid den eldsvåda, som på 1860-talet härjade Farhults prästgård. Han fick bäras ut, och sittande i en vagn såg han sitt hem förintas och med det sin värdefulla, väldiga boksamling och manuskript. Även en del av kyrkoböckerna förstördes.

P. G. Ahnfelts storhet ligger icke på det rent pastorala området. Hans ohälsa gjorde också, att han blott föga kunde utöva en prästmans åligganden. Under flera år måste han ha ämbetsbiträde, bl. a. den vida kände *Frans Kock*, som under åren 1858—1866 var pastorsadjunkt eller vice pastor. P. G. Ahnfelt avled den 11 oktober 1863 i Hälsingborg, där han de sista åren bodde.

Ahnfelt var gift med Hedvig Sofia Ekstrand, dotter till grosshandlaren Sven Ekstrand, Karlshamn. I äktenskapet föddes döttrarna *Emilia Heliodora*, *Josephina Theophila*, *Alma Sophia Ottilia*, *Hedwig Victoria* och *Johanna Lamartina* samt sonen *Arvid Wolfgang Nathanael*, fil. d.r., skriftställare, flitig samlare och författare på litteraturhistoriens och memoarlitteraturens fält. — Bröder till Paul Gabriel Ahnfelt voro botanisten och teologen N. O. Ahnfelt, den kände resepredikanten och sångaren Oskar Ahnfelt, vice häradshövding A. H. Ahnfelt, arrendatorn av Farhults prästgård Lars Vilhelm Ahnfelt samt kyrkoherden och jubeldoktorn Carl Niclas Ahnfelt.

16) *Hans Daniel Johan (Janne) Wallengren* var född i Lund 1823, son till kyrkoherden i V. Ljungby, prosten Olof Peter Wallengren och hans maka Petronella Agritz, som dock bar morbroderns namn Lundell. Till kyrkoherde i Farhult-Jonstorp utnämndes Wallengren år 1864 och tillträdde den 1 maj 1866. Han avled den 25 oktober 1894. Stoftet vilar å Farhults kyrkogård.

Av fadern, som var ivrig botanist, riktades hans håg tidigt till naturens studium. Särskilt behandlade han Skandinavien fjärlar, över vilka han författade ett stort antal avhandlingar, varjämte han beskrev de av J. Wahlberg i Sydafrika insamlade och de under fregatten "Eugenies" världsomsegling 1861 insamlade fjärlarna. Även andra grupper, t. ex. nattsländor och harkrankar, behandlades av Wallengren under hans senare år.

För övrigt må anföras vad minnesteknaren vid Lunds stifts prästmöte år 1900 yttrade om kyrkoherde Wallengren: "Hela den sakkförståndiga världen dömer enhälligt, att han var inom sin vetenskap en storman, som både förskaffat åt densamma nya landvinnningar och på förtjänstfullt sätt djupodlat gamla. Helt visst är Wallengrens namn det bland de i afton nämnda, som är i fjärran länder mest känt. Han har genom sin vetenskapliga livsgärning hedrat sitt land i hela den vida världen, och därför skall i hans land hans namn hedras.

Givet är, att Wallengrens prästerliga intresse var och förblev något tillbakaskjutet av hans naturvetenskapliga. Men han var ingalunda så ointresserad av sin uppgift som präst, som man skulle kun-

na tro. Han predikade rätt ofta ända in i ålderdomen och, sades det, väl. Hans predikoutkast voro goda, stundom förträffliga. Hans religiösa övertygelse var ärlig, fast och utan pjunk och småaktighet, ådagaläggande, att kristen tro och modern vetenskap icke äro så "uensartede", som många förmena. I det enskilda livet visade han sig utrustad med en beundransvärd sinnesjämvikt. Han var en red-bar, okonstlad natur, fördragsam och hjärtlig, en helgjuten, harmoniskt utvecklad personlighet, tillsammans med vilken människor väl trivdes, icke minst för hans stora anspråkslöshets skull. Det var även i all anspråkslöshet, som han gärna såg människor omkring sig i sitt hem och var lika mot hög och låg."

Kyrkoherde Wallengren var tre gånger uppförd på förslag till zoologi-professuren vid universitetet i Lund och var ledamot av flera utländska vetenskapliga sällskap.

Han ingick d. 23 okt. 1860 äktenskap med Maria Magdalena Sjöström, dotter till kantorn i Karlshamn K. O. Sjöström och h. h. Barn: *Ragnhild*, gift med stadskommistern P. Nyman, Hälsingborg, *Ragnar O. I.*, apotekare, *Hans*, professor, Lund, *Yngvar*, död i späda ålder, *Thorborg*, gift med kronolänsman A. Bolin, Höganäs, *Yngvar*, sjökaptan, *Einar*, död vid 3 års ålder, *Astrid*, telefonist, Höganäs, *Audur* och *Heidi*, tvillingsystrar, den senare föreståndarinna för Hälsingborgs barnasyl.

17) *Jonas Gustaf Oscar Högstedt* var född i Ystad 1848, där fadern var skomakaremästare. År 1874 prästvigdes han och missiverades 1876 till Hälsingborg, där han verkade i många år som pastorsadjunkt och regementspastor. Till kyrkoherde här utnämndes han år 1895, tillträdde den 1 maj 1898 och installerades i ämbetet i Jonstorp's kyrka den 28 augusti samma år av kontraktsprosten P. Sörenson. Hans dödsdag var den 14 oktober 1927.

År 1880 gift med Anna Ekberg, dotter till godsägaren Otto Ekberg. Barn: *Otto*, född i Hälsingborg 1881, fil. lic., jur. kand., rådmann i Karlskrona.

I Helsingborgs Dagblad skrev kontraktsprosten Cl. Caroli vid Gustaf Högstedts frånfälle bl. a. följande till hans minne:

"Gustaf Högstedt hörde till dem, som helst gå för sig själva, åt-

minstone var han så de sista tjugofem åren. Mången, även inom kamratkretsen, ansåg honom vara människoskygg t. o. m. Men lärde man känna honom litet närmare, fann man hos honom intresse både för andra människor, likaväl som för dagshändelserna, och för glatt samspråk och oskyldigt skämt. Det var troligen missräkningar i befordran, vilka han tog onödigt hårt, samt sjukdom i hemmet, som gjort honom till en tidvis rent av misstänksam enstöring. Men märkte han hos någon kamrat vänlighet och uppriktigt deltagande, så var han en av de allra mest tacksamme, som man kunde visa sin vänlighet. Då var han barnsligt glad och minnesgod som få.

Hans församlingsbor tyckas ha förstätt hans svårigheter och lidanden, ty de fördrogo tåligt hans egenheter. Han talade på sista tiden med rörelse och tacksamhet om dem och om deras vänlighet mot honom.

Glädjande nog blevo Högstedts allra sista år ovanligt ljusa. Den förr så väl tillåsta prästgården stod nu öppen för alla, och Högstedt gick där, blid och harmonisk. En förstående husföreståndarinna och en ovanligt hjälpsam och lämplig vice pastor ha synbarligen mycket väl fyllt sina platser i hans hem."

Till slut må följande citeras ur kontraktsprosten Albert Lysanders minnesteckning vid prästmötet i Lund 1932:

"Gustaf Högstedt, som nära åttioårig slutade sina dagar i Farhults bekanta prästgård uppe i den vackra Kullabygden, var hantverkarens från Ystad. En from moder synes i detta som i de flesta fall ha varit den närmaste orsaken till valet av den prästerliga banan. — — — Under tre år, före och efter studentexamen, hade han kondition hos konsul Robert Lundgren å Stora Herrestad. Den gamla svenska herrgårdskulturen där präglade för livet Gustaf Högstedts umgängessätt, älskvärt och litet gammaldags sirligt.

Examina tog han så snabbt som möjligt. Hans håg stod till praktiskt prästerligt och kulturellt arbete, och han kom snart till den plats, där detta skulle komma till rik användning: Hälsingborg. I nära tjugotvå år var han adjunkt eller vice pastor i den livaktiga och snabbt växande staden, i jämmt tjuugo dessutom regementspastor vid Norra Skåningarna.

Vad som synes ha särskilt utmärkt denna period av hans liv är de många och delvis framsynta initiativen. Han började redan tidigt att verka för den stora församlingens delning och insamlade medel till uppförande av en ny kyrka. Han arbetade ivrigt för barnsjukhus och vanförestalt och grundade tre stora självhjälpsföreningar, "501", "502" och "503". Att arrangera föreläsningar i allmänbildande ämnen, inleda offentliga diskussioner och anordna folkkonserter med billiga inträdesavgifter, allt sådant var icke så vanligt på 1880-talet som nu och i alla händelser mycket ovanligt och i många ögon litet opassande för en präst. Men Högstedts tid och kraft räckte till, utan att han därför försummade den egentliga prästerliga gärningen. Han passade utmärkt väl in i denna period av Hälsingborgs utveckling. Att han icke själv fick skörda den frukt av eller den belöning för sitt arbete, som kyrkoherdetjänsten skulle varit, var en missräkning, som han behövde många år att övervinna. Han fick två tredjedelar av de avgivna rösterna, men en extrasökande docent från Uppsala blev utnämnd. Hälsingborg soulagerade honom genom att välja honom till riksdagsman i andra kammaren.

I Farhult — där en gång P. G. Ahnfelt enligt sina egna ord beskådat världen i den konvexa spegeln, som ställer allting på huvudet — hade under de närmaste trettio åren en lärd entomolog med professorskompetens i zoologi varit kyrkoherde. Där behövdes nu någon som såg till icke blott fjärlarna utan också människorna. Och den redan femtioårige Högstedt fick även här ett rikt arbetsfält med alltmera fördjupad kyrklig inriktning. Han var fortfarande en initiativets man och i flera avseenden före sin tid. Han torde ha varit en av de första, som i vardera av sina församlingar bildade en kyrklig ungdomsförening. Redan 1900 grundade han den högre folkskolan i Jonstorp och föreläsningföreningen i Mjöhult. Församlingarna lärde sig alltmer uppskatta hans ärliga vilja och rastlösa arbete. Själv växte han så småningom fast i sin landsbygd och längtade icke längre tillbaka till Hälsingborg. En viss misstroghet mot människor övervann han slutligen fullständigt. Det sista årtiondet av de tre, som han fick uppleva i Farhult, var hans hälsa försvagad. Makans bortgång, den tilltagande åldern och dövhet gjorde honom mera

sluten än förr. Men både ämbetsbröderna i kontraktet och församlingarna ärade honom och tackade honom uppriktigt vid hans bortgång.

Högstedts predikan, liksom hans hem och hela hans uppträdande, hade en prägel av förfining och kultur. Detta yttrade sig också i hans val av litteratur, varmed han mest sysselsatte sig vid sidan av sitt myckna arbete. Av danskt kyrkoliv hade han som student fått bestående intryck och läste gärna dansk-norsk teologisk och uppbygglig litteratur. Från religionshistoria och religionsfilosofi, som under olika perioder intresserade honom, kunna nämnas namnen Sabatier, Höfdding, Söderblom och — efter makans bortgång — Swedenborg. En annan litterär linje i hans myckna läsning var: Viktor Rydberg—Wikner—Heidenstam. — — — Gustaf Högstedts enda barn, rådmann Otto H. i Karlskrona — för vilken han varit "icke blott en god och förstående fader, utan även och framför allt en god äldre kamrat och vän" — berättar för mig, att fadern varje dag i sträng avskildhet förrättade sin enskilda andakt framför ett krucifix, som han en gång fått av en katolik, vilken han haft tillfälle giva vår kyrkas hjälp i ett avgörande ögonblick."

— — —
Att gå in på en redogörelse för de vice pastorer eller komministrar, som verkat i Farhult-Jonstorp, skulle föra för långt. Här skall endast erinras om tvenne, nämligen *Lars Moderus* och *Frans Kock*.

Den förstnämnde var klockareson från Nöbbelöv och prästvigdes till Reslöv 1805. Han var under flera år biträde åt prosten Borg. Moderus reproducerade årligen pastor Gunerii predikningar, av vilka Moderus efter hand tillbytte sig flere årgångar eller "fjerdingar" mot lika många fjerdingar Kullasill, skriver den giftige P. G. Ahnfelt i sina Studentminnen.

Moderus, som bodde i Tunneberga by, där han avled den 1 jan. 1841, var gift med Catarina Långren från Långaröd i Väsby.

Frans Kock var som ovan nämnts vice pastor eller adjunkt åren 1858—1866. År 1863 kallades han till kyrkoherde i Munka Ljungby och Ängelholms församlingars pastorat, en tjänst, som han år 1889 utbytte mot kyrkoherdebefattningen i Hjärnarp-Tostarp.

Frans Kocks minne lever ännu kvar i nordvästra Skåne. Till den väldige väckelsepredikantens förkunnelse strömmade folket i stora skaror; under den tid han verkade i Farhult-Jonstorp även från Välinge, Kattarp, Väsby, Brunnby, Viken o. s. v. I sina församlingar förde den eldige prästen en väldig fejd mot krogarna och annat elände, fullständigt obekant med vad människofruktan ville säga. Var han kom tände han den heliga elden. Bland senare tiders prästmän lyser hans namn som en stjärna med sällsam glans. Ända in i våra dagar har en legendbildning pågått kring hans namn. Det lönar mödan att stifta närmare bekantskap med denne märklige man; det kan ske genom studium av H. B. Hammars bok "Frans Kock, en kämpe för Gud".

— — —
Härmed må denna anspråkslösa krönika vara avslutad. Om många av de herdar, som verkat i Farhult-Jonstorp, veta vi blott föga. Bilderna av dem bli allt mera diffusa, ju längre tillbaka i tiden vi gå. Ett är säkert: till välsignelse och framåtskridande ha de syftat. Till dels ha de också lyckats. En svår strid ha prästerna fått föra mot fördomar och hårdhjärtighet. Intrycket av deras kamp för barnaundervisning, för kärleksfull behandling av fattiga och förkomna o. s. v. blir, när de gulnade protokollen få vittna, starkt, stundom överväldigande. Men det är ett faktum, att vad svenska kyrkans herdar gjort till vårt folks lyftning, förbises av många och förnekas av några. Ty den okunnige är alltid säker på sin sak.

Källor:

- S. Cawallin: Herdaminne över Lunds stift.
Carl Sjöström: Skånska nationen före afdelningarnes tid.
Nordisk Familjebok.
Sture Bolin: Skånelands historia.
P. G. Ahnfelt: Studentminnen.
Albert Lysander: Minnesteckning över präster i Lunds stift.
Sockenstämmo- och visitationsprotokoll m. m.

FOLKTRÖ PÅ LERBERGET.

Av OLOF S. ERIKSSON.

I "Kullabygd" för år 1935 förekommer en notis om "Gilleleje og Omegns Museumsforening". Där nämnes också om H. C. Terslins i Gilleleje bemödanden att insamla material för en undersökning, i vilken utsträckning hos befolkningen på ömse sidor av Öresund fortfarande lever kvar, vad som en gång gemensamt skapats av bl. a. folktro.

Det bidrag, som härmed lämnas, stammar från Lerbergets fiskläge och har upptecknats den 20 okt. 1935. Mor Petronella Fröjd,*) född den 19 maj år 1858 och änka efter fiskaren Lars Fröjd, berättade då följande:

ANLEDNING TILL OTUR MED FISKET.

a) Om någon satte fiskenäten en söndag, blev det otur med fisket under veckan.

b) Om man under vägen ner till båthamnen med näten mötte ett fruntimmer, blev fisketuren misslyckad. Det gällde sålunda att, innan man från nedfartsvägen körde hjulbären med näten ut på strandvägen, först förvissa sig om att inte något oturligt fruntimmer

*) Mor Fröjd är född på Lerberget och dotter till skomakaren Johanes Teodor Dahl och hans hustru Johanna. Dahl var född i Stockholm år 1828 och kom som "resande gesäll" till Lerberget, där han fick kondition hos skomakaren Piragass. Hans hustru var född på Lerberget. Dahl tjänade under 20 år som husar i Hälsingborg. Han hörde ofta varsel, såg gengångare, såg bäckhästen och förde ständigt "sludder" om dylikt, som Mor Fröjd uttrycker det. Men han fruktade inte för det övernaturliga, som han råkade ut för, ty han var en "edsvuren husar". Som sådan kallades han Dahlström.

kom gående där i riktning från hamnen. Vissa fruntimmer i byn kunde det likväl t. o. m. vara turligt att möta. Att möta Mor Fröjd var sålunda lyckosamt. När hon såg en fiskare retirera, brukade hon ropa: "Kom bara för jag har tur!" Så hade hon ropat till exempelvis Lars Peter Nilsson.

BÄCKAHÄSTEN.

Skomakaren Dahl mötte bäckahästen en natt omkring år 1860. Dahl var på väg till Ryd för att hämta barnmorskan Anna Gucko. Han gick över Fäladen. Vid en "vanning" såg han en flämtande ljuslåga och en stor vit häst — bäckahästen. Han hörde också, hur hästen smällde hovarna hårt i marken. Dahl förlorade orienteringen och vände då ut och in på rocken. Och då kunde han på nytt fortsätta vandringen åt rätt håll.

GENGÅNGARE.

a) Nils Pålsson dränkte sig i havet vid Lerberget. Anledningen var olycklig kärlek. Skomakaren Dahl såg sedan Nils Pålssons vålnad flera gånger.

Nils kom till Dahls stuga, som låg nära stranden, satte sig på trappan och stödde ryggen mot ytterdörren. Dahls hustru Johanna bad sin man låta henne se gengångaren. Så skedde också en natt kort efter detta. Dahl gick ur sängen och ställde sig vid fönstret. Därifrån talade han sakta till hustrun: "Johanna, kom nu, får du se!" Hustrun skyndade fram till fönstret och såg ut. Förskräckt framvisade hon ett långdraget "nej" och såg vid trappan något, som "förtonade".

b) Lars Skraddare omkom i samband med en strandning. Olyckan skedde en septemberrätt år 1883, då Lars Skraddare tillsammans med Jöns Fröjd och Anders Nilsson båtledes försökte taga sig från Höganäs hem till Lerberget. Det dröjde en tid, innan man vid stranden fann Lars Skraddares döda kropp. Men Lars Skraddare "gick igen". Under nätterna märkte hustrun och dottern, att han "potta (stoppade) om dom".

VARSEL.

Skomakaren Dahl hörde varsel, då Lars Skraddare, Jöns Fröjd och Anders Nilsson omkommo.

Dahl hade sin verkstad inrymd i en sidobyggnad, och där brukade han arbeta länge om kvällarna. Lars Strygare brukade då komma in på verkstaden för att få en pratstund med skomakaren. Den kvällen, då olyckan skedde, hade Dahl lämnat verkstaden, då Strygaren kom dit. Tidigt nästa morgon kom Strygaren för att få veta anledningen till detta. Jo, skomakaren hade hört varsel — en man, iklädd sjöstövlar, hade med släpande och tunga steg gått förbi verkstaden — skomakaren hade tydligt hört detta och därför genast lämnat verkstaden och gått in i bostaden.

Medan Dahl och Strygaren gemensamt sökte tyda detta varsel, infann sig Lars Fröjd, son till Jöns Fröjd och nyvorden svärson till Dahl. Han yttrade: "Jag undrar, hur det gick för mannarna".

En stund senare var det bekant för alla i byn, att de tre gubbarna drunknat under natten. Man hittade på stranden den ilanddrivna båten samt ett och annat, som tillhört densamma. I botten på båten och nära fören fanns ett bräckhåll med en instoppad halsduk.

De tre gubbarna hade arbetat vid en "strandning" och på kvällen farit in till Höganäs för att jämte de övriga i arbetslaget — bland andra deras vuxna söner — dröja en stund på gästgivargården. Något senare ville sönerna fara mot hemmet, men gubbarna voro inte hägade att följa med utan tänkte komma efter i en mindre båt. Jöns Fröjd gav order till sonen Lars: "Sköt du den stora båten!"

Av Jöns Fröjd återfann man endast hans ena ben med påsittande sjöstövel. Sonen Lars förde denna kvarleva av fadern till Väsby kyrkogård. —

Skomakaren Dahl hade hört varsel: en man i sjöstövlar — — —

RÖKNING MOT "MEN".

När Petronella Fröjd var 12—13 år gammal (alltså omkring år 1870) blev hon rökt av en gumma, som kallades Bryggan. Härmed förhöll sig sålunda:

Petronella sprang en kväll utefter bygatan. Då fick hon höra något bakom sig, som skramlade. Hemskt! Dahls dotter hade hört mycket om gastar och spöken. Hon kom hem nästan mällös av skräck. I samma gård bodde Byggan, och hon kunde röka bort trolltyg. Petronella blev genast lagd i en säng, och Byggan bredde över flickan ett lakan. Därefter tog hon glöder på en eldskiffel, och på glöderna lade hon ris av en kvast. Det rykande donet förde hon sedan in under lakanet. Ingen fick yttra ett ord.

Följande dag berättade kapten Johannes Andersson, att han kvällen innan kommit på bygatan med en mjölkspann i handen. När han då skramlat med spannen, hade han sett en flicka springa för brinnande livet.

NÄR SKOMAKAREN DAHL SOV PÅ EN STRANDVASKARES GRAV.

Dahl vandrade en natt från Hälsingborg och mot Lerberget. Marken var snöbetäckt. När han kom till "Svanebäckarens fårahus", kände han behov av att vila sig en stund. Han fann då en bar fläck på marken, och där lade han sig ned och somnade. Efter en stund vaknade han och frös samt fortsatte då vandringen.

Följande dag fick han på Lerberget höra berättas, att en "gast" — "strandvaskare" — dagen innan blivit begravnen vid Svanebäckarens fårahus. Dahl, som eljest hade så lätt för att se spöken, hade denna gång inte märkt något alls, fast han legat ett par alnar över en strandvaskare.

*

Skolgossen Göran Malmqvist i Höganäs har år 1935, då elva år gammal, nedskrivit följande två berättelser, som här återgivas utan någon som helst förändring.

VARSEL.

En pojk i Lerberget, som heter John har berättat följande historia: "John och hans mor och hans bröder sutto och pratade.

Plötsligt hörde de, att någon knackade på rutorna. Så sågo de en stor hand som trevade omkring på rutorna.

En vecka efter satt de i lugn och ro och pratade, då den stora handen kom igen. Men då blev John häpen och drog upp rullgardinen. Men modern sa till honom att genast dra ner rullgardinen annars blev han sjuk. Han blev också genast sjuk, och hans bröder dog samma natt".

Detta hände 1927.

EN SYN.

Göte Wulff*) hade varit i Arild ett ärende och sent på kvällen cyklade han hem. När han kom till Brunby kyrka slocknade lyktan, och han steg av för att tända den. Då såg han en riddare i 1500:talsdräkt och en flicka från samma århundrande**). Flickan låg på knä framför mannen, och sträckte händerna mot honom. Göte cyklade då hem till postmästare Lind och talade om detta för fru Lind. Fru Lind hade kalas då, och talade om detta för sina gäster. Då var det en dam, som sade, att hon hade sett samma syn, och att det var en flicka, som mördat sin fästman just på den platsen.

Detta hände 1930.

*) Wulff.

**) århundrade.

NÅGRA HÅGKOMSTER FRÅN MIN
HEMBYGD OCH FÖRÄNDRINGAR
I NATUREN INOM DENSAMMA.

AV FRITJOF PERSSON.

Det finnes platser inom hembygden, som stå som kära minnen från barndomens dagar. Med vemod har man sett dessa helgedomar skövlade och tillintetgjorda. Men jag har i minnet bevarat bl. a. en skog*) som bestod av skyhöga granar bland metertjocka ekar och bokar, uppväxta på kanske för hundratals år sedan odlad mark. Att denna mark en gång varit odlad, bevisas av i denna befintliga mindre, tegliknande jämna ytor, samt de till högar samlade stenarna.

Denna skog genomdrogs av en porlande bäck, där näpna gulärlor i ljumma sommarkvällar trippade på de mellan kabbelök och förgätmigej i bäckens botten liggande stenarna. Små brunhylda gårdsmygar kilade kvickt som råttor genom de av vattnet ursköljda alarnas rotvalv. I de ihåliga vitstammiga björkarna och andra lövträd bodde hackspettar, blåmesar och talgoxar i god sämja, och nötväckans till lämplig storlek murade bohål var intressant att iakttaga. Därinne bland de åldriga mossiga granarna och ekarna hade ugglorna sin boning, och i morgonstunden kuttrade duvorna sin sorgsna längtan, vilket hördes vemodigt i stämningen av tystnad och dunkel.

Men därutanför var leende ljus över vitblommig slån och hagtorn, och de små sångarna sjöngo där en livligare ton. Därinvid var skogsstjärnornas och konvaljernas rike med skimrande fjärilar, som jagade varandra under munter lek, liksom de ville fröjda sig

*) Denna skog var belägen mellan Jonstorps kommgård och Baljagården.

åt de vackra solskensdagarna i deras korta levnadssaga. Där klättrade smidiga ekorrar på ekarnas stammar eller synade hasselbuskarnas blivande skörd. Längre bort i skogen i en glänta växte rara smörbollor bland nyspirande darrgräs och vårbrodd. De nickade i den svaga kvällsvinden med sina behagfulla huvuden, liksom hälsade de varandra, och böjde sig, som om de ville se sin väna spegelbild i vattnet vid sidan av deras tuva.

Att vandra längs bäcken under söndagarnas stillhet var synnerligen högtidligt, eller att vila där och i tystnaden lyssna till vattnets porlande. Hör! Kunde man inte ur bäckens musik uppfånga harpotoner? Det är lätt att förstå, hur sägnen om näcken tillkommit, och att våra fäder trodde därpå.

Borta äro nu alla dessa gamla, vördiga träd och skogen förövrigt med dess växt- och fågelvärld och marken lagd under kultur. Dock blev ej all den uthuggna skogsmarken odlad, utan å en mindre del av denna fick återväxt ske, där en vacker blandskog nu är under uppväxande, väl minnande om den skog, där jag så ofta vandrat under mina barnaår. Den porlande bäcken med de sirliga ormbunkarna och fackelrosorna kördes igen och lades i en annan riktning, ty den delade den nyvunna åkerlappen i tvenne trianglar, som voro till stort men för jordens brukande.

Flera små skogar och lundar funnos här omkring i nejden, var och en med sitt betecknande namn. Men den av mig ovan beskrivna skogen kallades av oss — mina syskon och mig — alltid för "Skogen". Och vad som än vederfarits densamma, då såg och yxa härjat däröver, och vad som än kommer att hända den platsen, där de små sångarna efter sin långa vandringsfärd sutto hemlösa och stumma av sorg över sitt förlorade paradys, så förbliver den ändock alltid för mig Skogen, ty den var min barndomskärleks skog.

Trollan var en liten myr, som tog vid, där skogen slutade. Jag minnes, hur ofta jag under vackra vår- och sommarkvällar suttit där och lyssnat till näktergalens sång från snårskogens gömmor, och hur vackert koltrastens tretoniga drillar ljöd från grantoppen, när solen sänkte sina sista strålar i det mörka myrvattnet. Även inne från storskogen ljödo fågelstämmorna ideligen, alltifrån den tidiga

En gammal poppel i Brunnby. (Ägare chaufför Holmgren.)
Foto Gunhard Gudmundsson.

morgonen till sena kvällen, och än var det sävsångarnas ute från den lilla bladvassruggen sträva toner, som blandade sig med desamma, och än hördes från rymden andrakarnas hesa kväkande, då de gävo sig tillkänna för sin någonstädes ruvande maka, då de i kvällsstunden drogo över myren. Det var en fågelsångkör av en mångfald olika stämmor, som gav liv åt skogen, och det hela verkade som om den största fridsamhet var rådande inom det lilla fågelriket.

De små ärenprisen, som vi oftast kallade barnaögon, lysa ej mer i vårsolen vid gärdesgården, men ännu avspegla sig svärdslijans gula blomkalkar som trolska skepnader i de förr porsinramade torvgravarnas djup. Här såg man den bleka, späda ängkrassen blanda sig bort i starrgräs och säv. Och gökblomstret i sin varma ljusröda

Samma poppel, norra sidan.
Foto Gunhard Gudmundsson.

färg var så vackert vid sidan av förgätmigej och vattenklöver. I sin skinande dräkt lyste det över de andra blommorna, tills allt så sakta bortskymdes av den från det ljumma vattnet uppstigande kvällsdimman. Även denna lilla prick av vildmarksnatur har till största delen förlorat sitt forna utseende.

Vissa förändringar hava även gjort sig gällande inom vår fågelvärld genom våra skogars uthuggande och sankmarkers utdikande. Förr kunde man på vårarna se mycket stora vråkflockar seglande i vida kretsar på sin färd mot nordligare trakter, men de ha numera nästan försvunnit. Den vackra nu i vårt land så fåtaliga gladan — om hon ens finns kvar — då hon på sin luftiga färd i spiralflykt svingade sig upp i det oändliga blå, var en vacker syn att skåda, som senare tidens barn aldrig bli i tillfälle att se. Den lille guidgule

Domarring å Kullaberg.

Foto Hildegard Wallin.

ljungpiparen, som går under namnet brockfågel, kunde man på hösten på trädesfälten se i större skaror; även dessa hava till största delen försvunnit — och vår lilla alltid pigga gulärta, som gick så tryggt hos de betande kreaturen, vart har hon tagit vägen? Ortolanssparven, som på våra gärdesbackar satt och gnolade på sin alltid ens lydande visa, "titti, titti, tjörr", är alldeles frånvarande. Många sådana fågelförändringar kunde här upptagas, och orsakerna till dessa vår fågelfauna tillhöriga arters försvinnande torde helt få tillskrivas åtgärder från människans sida.

Väl sörja vi våra förlorade skogar och ängar, men hur skulle det väl varit, om ingen odling företagits. Och hur tacksamma kunna vi väl ej känna oss mot våra förfäder, som med otrolig möda röjt och odlat vår fäderneärvda jord för oss och kommande slakten. Ej kunna våra otaliga mossbelupna gärdesgårdar förtälja, vad arbete som erfordrats för dess materials uppbyggande och uppläggande. Vi förmå ej fatta, vad våra förfäder fingo lida och genomgå i hårda krigiska tider, då nöd och hunger tidvis gästade vårt fädernesland.

Där böljorna slå emot skären. Bökebäck.

Foto Hildegard Wallin.

Och vi kunna väl ej annat än med hänförelse instämma i skaldens vackra och känslofulla dikt:

Här är den bygden, som fäderna röjde
redan i urtid, som hävden ej når.
Här är den marken, som fäderna plöjde
hundratals gånger i hundratals år.
Här ha de enast, här ha de lidit,
här ha de kämpat, här ha de stridit.

De gamla som vila i ro. De gamla som vila i ro.

Och om sin kärlek till sin hembygd och sitt landskap tolkar
samme författare i en annan vers:

Skåne, min hembygd så bördig och fager,
hell dig i vårtid, i sommar och höst!
Vart jag må vandra, vart färden jag tager,
känner jag längtan till dig i mitt bröst.
Fjärran mig vinkar slätten och skogen,
havsvinden sjunger mig visan så trogen
om Skånelands härliga bygd, om Skånelands härliga bygd.
(Nils Hildestrand).

KULLENS HEMBYGDSFÖRENING.

Sammandrag av föreningens räkenskaper för år 1935.

Inkomster:

Saldo från 1934	1,001: 41
Bankränta	19: 55
Bidrag till tryckningskostnad för årsskriften	75: —
Försålda årsskrifter	47: 56
„ ex. av Skånes Hembygdsförbunds årsbok	22: 50
Medlemsavgifter: 425 st. à 1:50	637: 50

Kronor 1,803: 52

Utgifter:

Årsskriften, tryckning och klichéer	492: 60
Annonsering	40: 86
Honorar och arvoden	85: —
Medlemsavgift till Skånes Hembygdsförbund	25: —
Årsböcker: Skånes Hembygdsf. m. fl.	27: 53
Porto och kuvert	179: 80
För postgirokonto	5: 10
Saldo till 1936	947: 63

Kronor 1,803: 52

Föreningens styrelse.

Höganäs: skeppsredare Carl Norrthon, tekniker Johan Roslund, folkskollärare Ernst Svenson, fru Hulda Wiklund och rektor Olof S. Eriksson.

Väsby: direktör Martin Hedelin och rektor Edvin Nilsson.

Brunnby: hotelldirektör C. Lundqvist, sjökaptén A. Mauritzon och kamrerare A. W. Lindström.

Viken: skeppsredare Oskar Lamberg och fyrmästare A. Lindblom.

Jonstorp: riksdagsman Gillis Olsson, folkskollärarinnan Hildgard Wallin och lantbrukaren Fritjof Persson.

Farhult: kyrkoherde B. Fredlund.

Kattarp: rentier Karl Jönsson.

Allerum: folkskollärare S. Berg.

Funktionärer:

Ordförande: skeppsredare Carl Norrthon, Höganäs.

Vice ordf. och sekreterare: rektor Olof S. Eriksson, Höganäs.

Kassaförvaltare: folkskollärare Ernst Svenson, Höganäs.

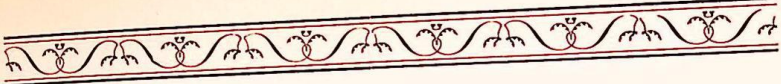
Arbetsutskott:

Ordföranden, sekreteraren och kassaförvaltaren.

FRÅN STYRELSEN.

1. Kullens hembygdsförenings årsmöte 1935 ägde rum vid Himmelstorps domarring söndagen den 11 augusti. I samband därmed förekom studiebesök vid Krapperup. Lektor Th. Blomqvist höll en föreläsning om Kullaberg.
2. Kullabygd VIII, föreningens årsskrift för 1935, förelåg tryckt tidigt på året och sändes av kassaförvaltaren till medlemmarna.
3. Årsmötet 1935 bestämde årsavgiften fr. o. m. 1936 till kr. 1:75. Medlemmarna erhålla liksom hittills årsskriften kostnadsfritt.
4. Årsmötet beslutade, att föreningens 10-årsjubileum 1936 skall firas genom ett mera omfattande hembygdsmöte.
5. Styrelsens arbetsutskott har genom en skrivelse velat stödja arilidsborna i deras strävan att bevara Strandhagen för ytterligare bebyggande.
6. Styrelsen har beslutat att upplägga ett arkiv med fotografier av Kullabygdens många vackra korsvirkesgårdar med också av vissa andra byggnader. Med anledning härav får styrelsen rikta en uppmaning till dem, som så kunna, att lämna dylika foton till någon av styrelsens medlemmar.
7. De tidigare utlämnade listorna för kulturhistorisk inventering torde sändas till sekreteraren.
8. Antalet medlemmar i föreningen utgjorde vid 1935 års slut 425 st.

Skånes Hembygdsförbunds årsskrift för år 1935
 (bokhandelspris kr. 4:—) erhålles av Kullens Hembygdsförenings
 medlemmar för kr. 1:50 vid hänvändelse till kassaförvaltaren, folk-
 skolläraren Ernst Svenson, Höganäs. Tel. 443.

Hembygdsmässa

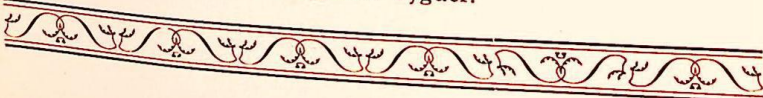
i Höganäs

20-21 juni 1936.

- I. Utställning. Föremål, sammanförda från olika hem i Kullen:
 - a) Tavlor med motiv från bygden.
 - b) Konstslöjdsalster, tillverkade i bygden — vävnader, sömnadsarbeten, konstkeramik m. m.
 - c) Föremål och bilder, belysande Kullen genom tiderna.
- II. Glimtar ur bygdens sagor, historia och kultur i tablåer.
- III. Den nya staden Höganäs visar Himmelfärdskyrkan, Stads-
huset, Stenkolsgruvan och Museet.
- IV. Nöjesfält.

Hembygdsmässan anordnas under samverkan mellan Höganäs
 Museinämnd, Höganäs Husmodersförening och
 Kullens Hembygdsförening.

Utförligt program meddelas genom dagspressen och sändes
 i separatträck till bl. a. hembygds- och husmodersföreningar
 samt enskilda personer inom Skåne och
 närliggande bygder.

Bliv medlem

i

Kullens

Hembygdsförening!

HÄLSINGBORG 1936.

Tryckeriaktiebolaget Demokraten.